

РЕКОНСТРУКЦИЈА НАРОДНОГ МУЗЕЈА

THE RECONSTRUCTION OF THE NATIONAL MUSEUM

споменик културе од великог значаја / a cultural monument of great value

2014-2018

РЕКОНСТРУКЦИЈА НАРОДНОГ МУЗЕЈА

THE RECONSTRUCTION OF THE NATIONAL MUSEUM

споменик културе од великог значаја / a cultural monument of great value

2014-2018

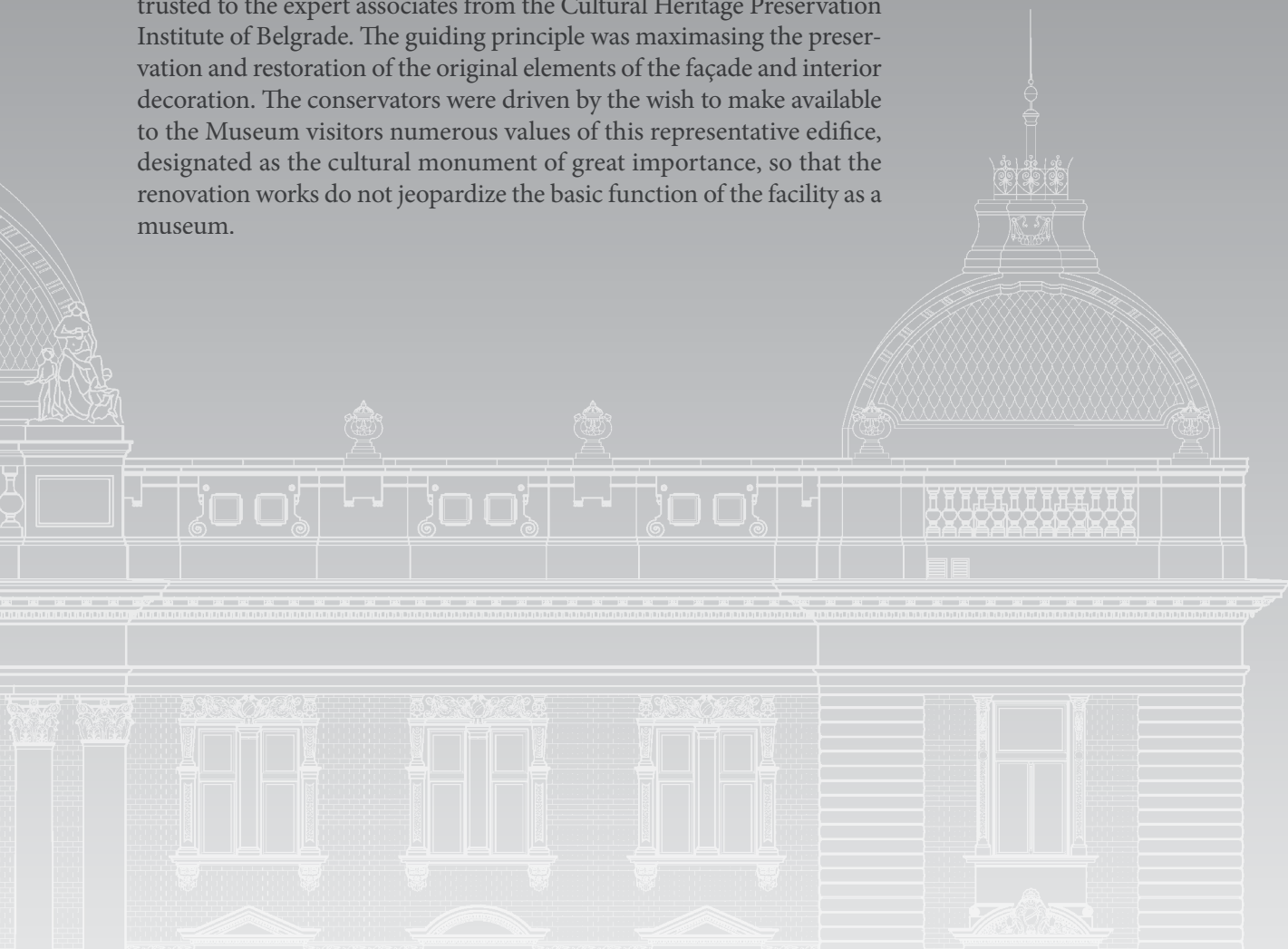

Реконструкција Народног музеја у Београду реализована је у периоду од 2014. до 2018. године. Конзерваторски надзор над извођењем радова обављали су стручни сарадници Завода за заштиту споменика културе града Београда. Основни принцип и мерило било је очување и враћање оригиналних елемената фасада и ентеријера. Жеља конзерватора била је да се прикажу многе вредности овог репрезентативног здања, споменика културе од великог значаја, а да се њиховом обновом не угрозе основна функција и музејска намена објекта.

The reconstruction of the National Museum in Belgrade was carried out between 2014 and 2018. Conservatory supervision of the works was entrusted to the expert associates from the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade. The guiding principle was maximizing the preservation and restoration of the original elements of the façade and interior decoration. The conservators were driven by the wish to make available to the Museum visitors numerous values of this representative edifice, designated as the cultural monument of great importance, so that the renovation works do not jeopardize the basic function of the facility as a museum.

Историјат Народног музеја

Оснивање Народног музеја и његов живот до Другог светског рата

У време владавине уставобранитеља, непосредно по одласку с власти кнеза Милоша и његовог сина Михаила и постављањем Александра Карађорђевића за новог кнеза, основан је Народни музеј. Најзаслужнији за формирање ове институције био је Јован Стерија Поповић, тадашњи *попечитељ просвећенија*. Стеријиним указом од 10. маја 1844. године основан је *Музеум сербски*, који је на једном месту требало да *сабере старине* и да их за *потомство сачува*. Од оснивања је имао подједнако важну научноистраживачку и заштитно-конзерваторску улогу.

Првобитно је био у склопу са Библиотеком, а 1881. године, доношењем Закона о Народној библиотеци и Музеју, Музеј се осамостаљује. Према одредбама овог закона, чувар Музеја морао је истовремено бити и професор на катедри класичне археологије Велике школе. Исте године, доласком Михаила Валтровића на место чувара, започиње изградња археолошке и историјско-уметничке концепције Музеја, с тежиштем на научноистраживачкој делатности и ископавањима, као и на остварењу модерне музеолошке физиономије.

Од оснивања, 1844. године, па све до смештања у зграду Управе фондова 1951. године, Музеј се стално селио и одвајао своје збирке у посебне зграде. У прво време био је смештен у сали

History of the National Museum

The founding of the National Museum and its life until the Second World War

As an institution, the National Museum was founded during the rule of the Defenders of the Constitution, immediately following the departure from power of Prince Miloš and his son Mihailo, and the installation of Aleksandar Karađorđević as the new prince. It was Jovan Sterija Popović, the then minister of education, who was most responsible for the founding of the Museum. Sterija's decree of 10th May 1844 founded the Museum of Serbia, with the aim of *gathering antiques* in a single location and *preserving them for posterity*. From its inception the Museum was in equal measure centred around scientific research and protection and preservation.

Initially co-habiting with the Library, the Museum gained its independence in 1881, after the passing of the Law on the National Library and Museum. According to the provisions of this law, the guardian of the Museum had to also be a professor in the Department of Classical Archaeology of the Higher School. In the same year, as Mihailo Valtrović took the post of the guardian, the formulation begins of the archaeological and historical-artistic conception, with the emphasis on scientific research and excavations, as well as the creation of a modern museum profile.

Since its inception in 1844 until finding a home in the Treasury Directorate building in 1951, the Museum kept moving and exhibiting its collections in separate buildings. Initially, it was housed in the ministerial

Јован Стерија Поповић,
оснивач Народног музеја
Jovan Sterija Popović,
the founder of the National Museum

НАРОД

ДНИ МУЗЕЈ

Михаило Валтровић,
први управник Народног музеја
Mihailo Valtrović,
the first director of the National Museum

за министарске седнице Министарства просвете на Косанчићевом венцу, а потом у *Топчиској касарни* између Немањине и Сарајевске улице. До подизања Капетан Мишиног здања 1863. године једно време је био смештен и у згради Управе просвете у тадашњој Министарској улици (данашња Краљице Наталије). По завршетку палате Мише Анастасијевића Музеј је у њој добио неколико соба на коришћење. И поред репрезентативности палате, она није могла да обезбеди одговарајуће услове за чување и излагање музејског фонда. Када је Михаило Валтровић дошао на место чувара Музеја 1881. године, у обраћању властима указивао је на скученост простора, несигурност због слабих врата, на ризик од крађе. Истицао је да нема могућности да се разноврстан материјал групише према врсти, култури и хронологији. Тек након десетогодишњег Валтровићевог залагања, Музеј је 1891. и 1892. године добио на коришћење две куће на тадашњем Краљевом тргу, односно на месту где се данас налази Природно-математички факултет. Мања зграда била је намењена за смештај српских старина – горњи спрат за излагање предмета из српске историје (портрети војсковођа и других заслужних Срба, оружје, заставе, повеље и др.), док је приземље било намењено излагању етнографског материјала (предмети из народног живота, народна ношња, накит, везови, тканине и сл.). На горњем спрату веће зграде планирана је галерија слика и скулптура, а у приземљу збирке предмета, од праисторије до модерних времена. Након велике борбе Михаила Валтровића да обезбеди средства за

meeting hall of the Ministry of Education in Kosačićev Venac Street, and then in the Artillery Barracks, located between the Nemanjina and Sarajevska streets. Until the construction of the Mansion of Captain Miša Anastasijević, it was housed for a while in the Education Administration building in what was then the Ministers' Street (present-day Queen Natalija's Street). As Captain Miša's Mansion was completed, a few of its rooms were given to the Museum for temporary use. Despite the representativeness of the Mansion, it could not provide appropriate conditions for preserving and presenting the Museum collections. When Mihailo Valtrović became the guardian of the Museum in 1881, he pointed out to the authorities the insufficient room, lack of security due to weak doors, and the risk of theft. He added that the diverse materials cannot be grouped by kind, culture, and chronology. It was only after ten years of Valtrović's efforts that the Museum was given two houses in 1891 and 1892, in what was then the King's Square (the present day location of the Faculty of Natural Sciences and Mathematics). The smaller building was intended for storing Serbian antiques: the upper floor for exhibiting objects related to Serbian history (portraits of military commanders and other reputable Serbs, weaponry, flags, charters, etc.), while the ground floor was intended for exhibiting ethnographic material (objects from the popular culture, popular costume, jewellery, embroidery, fabrics, etc.) The upper floor of the bigger building was planned as the locale for a gallery of paintings and sculptures, and the ground floor for a collection of objects spanning the period from prehistory until the modern times. After intense efforts put in by Mihailo Valtrović to secure the funds for the preparation of these buildings,

уређење ових зграда, краљ Александар Обреновић је обезбедио делимична средства за реализацију изложбе у мањој згради, поводом државне посете кнеза Николе Петровића 1896. године. Међутим, све до 1904. године Музеј неће бити отворен за ширу публику, јер нису могле да се обезбеде витрине, опрема и чување изложених експоната.

Године 1898, Народни музеј тестаментом добија зграду Стевче Михаиловића у Улици кнеза Милоша и тако добија могућност да растерети претрпане зграде на Краљевом тргу. У овај објект је 1901. године пребачен Етнолошки одељак Народног музеја.

Поводом свечане прославе стогодишњице Првог српског устанка, 1904. године, Народни музеј је отворио Археолошко одељење с лапидаријумом, Средњовековно одељење, Галерију слика и Вуков музеј у зградама на Краљевом тргу и Етнографски одељак у згради у Улици кнеза Милоша. Исте године организована је велика Југословенска уметничка изложба. Крајем 1905. године, Михаило Валтровић је поднео оставку и затражио разрешење од дужности чувара. За две и по деценије он је од Музеја изградио модерну институцију са одређеном логичном концепцијом и применио модерне музеолошке принципе у његовом уређењу. Он се данас може сматрати правим творцем модерног Народног музеја и оснивачем наше музеологије.

Током Првог светског рата, у бомбардовању и неконтролисаној пљачкању, дошло је до велике девастације музејског фонда. Обе зграде су знатно оштећене, а уништена су и нестала

King Aleksandar Obrenović provided partial funds for the exhibition in the smaller building on the occasion of the visit of Prince Nikola Petrović in 1896. However, the Museum was not going to be open to the general public until 1904 as exhibit cases, equipment and protection of exhibits could not be provided.

In 1898, the Museum was bequeathed the building of Stevča Mihailović in the Kneza Miloša Steet, thus being able to clear out the cluttered buildings in King's Square. The Ethnological Section of the National Museum was re-located into this facility in 1901.

In 1904, on the occasion of the ceremony of celebrating the 100th anniversary of the First Serbian Uprising, the National Museum opened the Archaeological Section with a lapidarium, the Medieval Section, the Gallery of Paintings, and Vuk's Museum in the buildings in King's Square, and the Ethnographic Section in Kneza Miloša Street. The great Yugoslavian Art Exhibition was organized in the same year. Towards the end of 1905, Mihailo Valtrović resigned and requested that he be relieved of the duty of guardian. In two and a half decades he turned the Museum into a modern institution with a logical concept, and implemented modern museological principles in setting it up. Today he can be considered the true creator of the modern National Museum and the founder of our museology.

During the First World War, the bombing and uncontrolled plundering resulted in the devastation of the Museum collections. Both buildings suffered considerable damage, and some famous

Изложба у Музеју кнеза Павла
Exhibition in the Museum of Prince Pavle

нека од чувених дела, попут Кличевачког идола и Аријадниног пехара. Током ратних година збирке су биле изложене у Дому врачарске штедионице, на углу улица Краља Милана и Кнеза Милоша, да би по завршетку рата музеј био пресељен у две просторије зграде Друге београдске гимназије у Македонској улици и у малу приватну кућу у Улици кнегиње Љубице. За потребе Музеја, 1922. године откупљена је новоподигнута кућа Раше Милошевића у Улици кнеза Милоша. Збирке су већ наредне године биле доступне посетиоцима, док је лапидаријум отворен нешто касније у дворишном делу објекта. Музеј ће у овом стамбеном објекту, који није задовољавао основне музеолошке стандарде и принципе, провести више од десет година, док коначно није добио одговарајући простор за модерну поставку својих збирки.

Године 1933, краљ Александар Карађорђевић донео је одлуку о уступању краљевског Новог двора на Теразијама за престонички музеј. Када је 1935. године спајањем Народног музеја – у том тренутку под називом Историјско-уметнички музеј и Музеја савремене уметности, настао Музеј кнеза Павла, уз адаптацију додељене зграде Новог двора – омогућена је савремена поставка музејског фонда. Први пут од оснивања националног музеја његове збирке су добиле простор достојан њихових вредности и значаја.

Музеј кнеза Павла је током Другог светског рата, уз краће прекиде, био отворен за посетиоце. Преименован је у Уметнички музеј 1944. године. Након рата рад је настављен у истој

works disappeared or were destroyed, e.g. the Idol of Kličevac or Ariadne's Chalice. During the war years the collections were exhibited at the Vračar Savings Bank House, at the corner of Kralja Milana and Kneza Miloša streets. When the war ended, the Museum was re-located into two rooms in the Second Belgrade Grammar School building in Makedonska Street, as well as into a small privately-owned house in Kneginje Ljubice Street. In 1922, the newly-constructed house of Raša Milošević in Kneza Miloša Street was bought off to meet the needs of the Museum. As early as the following year, the collections were made available to visitors, but the lapidarium was opened a while later in the building courtyard. This residential facility, which did not meet the basic museological standards and principles, would be home to the Museum for over ten years, until it was finally given an appropriate space for a modern exhibition of its collections.

In 1933, King Alexander Karađorđević made the decision to make available to the capital city museum the New Royal Court in the Terazije Street. The modern exhibition of the Museum collections became possible in 1935, when the National Museum (under the name Museum of History and Arts) merged with the Museum of Modern Art to make the Museum of Prince Paul, and when the assigned New Royal Court building was adapted. For the first time since the inception of the National Museum, its collections were given a space worthy of their value and significance.

The Museum of Prince Paul was open to visitors during the Second World War, with minor interruptions. In 1944 it was renamed to the Museum of the Arts. After the war, the Museum stayed in the same building, but in 1948 the building was re-assigned to the Serbian Parliament. It was then that

згради, али је она 1948. године уступљена за потребе Скупштине Србије. Тада је Музеј добио просторије у згради Берзе на Студентском тргу и у Конаку кнегиње Љубице. Међутим, те просторије нису одговарале намени и још јаснија је постала потреба за посебном зградом.

Генералним урбанистичким планом Београда из 1948. године архитекта Никола Добровић је на месту старог гробља на Ташмајдану планирао музејски комплекс. У складу с тим, у правцу од Цркве Светог Марка према Државном архиву Миладин Прљевић је израдио пројекат монументалног здања у духу соцреализма. Комплексност подухвата захтевала је вишегодишњу реализацију. На крају се ипак и ова нада изјаловила. Компромисно решење је пронађено 1950. године, када је донета одлука да се зграда Хипотекарне, односно Инвестиционе банке на Тргу Републике уступи Музеју. Уз ограничену адаптацију, некадашње шалтер сале и канцеларије постале су изложбени простори, док су трезори банке искоришћени за смештај музејског депоа. Музеју је 1952. враћен назив Народни музеј и 23. маја свечано је отворен за јавност у згради на Тргу Републике.

Богати фонд Народног музеја сакупљен је дугогодишњим напорним радом и истраживањима, кроз проналаске и ископавања, као и планском набавком предмета путем откупа. Многи предмети су добијени као поклон дародаваца и институција, а велика средства су улагана и у куповину дела ликовне уметности.

the Museum was provided rooms in the Stock Exchange building in Students' Square, as well as in the Residence of Princess Ljubica. These rooms were inadequate and the need for a separate building was becoming all the clearer.

In the 1948 General Plan for the City of Belgrade, the architect Nikola Dobrović specified a museum complex in the location of the old cemetery in Tašmajdan. Accordingly, Miladin Prljević designed a monumental, Social Realism-inspired edifice in the space from the Church of St. Mark to the State Archives. The project took several years due to the complexity of the undertaking. However, the hopes of achieving this were shattered. A compromise solution was found in 1950, when the decision was made for the Mortgage (i.e. Investment) Bank building in the Square of the Republic to be made available to the Museum. After a limited adaptation, the one-time public counter halls and offices became exhibition spaces, while the bank vault spaces were used to store the Museum depot. In 1952, the Museum was given the old name of National Museum, and on 23 May it was opened to the general public in a ceremony in the building in the Square of the Republic.

The rich collections of the National Museum are a result of the long-term efforts including the planned buying off, discovery, exploration, and excavation of objects. Many objects have been gifted from donors and institutions, and considerable funds went into the purchases of visual arts works

Данас Народни музеј својим фондом, кроз археолошку, нумизматичку и уметничку грађу, документује и тумачи развој материјалне културе и уметности човека првенствено са српског животног подручја, али у оквиру развоја европске културе и уметности. Зато Музеј садржи и изузетно богат материјал из читаве Европе.

ЛИТЕРАТУРА

Мано-Зиси, Ђ. (1964-1965), Стодвадесет година постојања и двадесет послератних година Народног музеја у Београду, *Годишњак града Београда* XI–XII (Београд): 343–360.

Величковић, М. Народни музеј за време управе Михаила Валтровића (1881-1905), *Зборник Народног музеја* бр.8, Београд, 1975

Михајлов, С., Мишић, Б. и Павловић, М. (2016), Од Велике пијаце до Трга Републике – трагање за сталном кућом Народног музеја у Београду, *Зборник Народног музеја* XXII/2, (Београд: Народни музеј): 365–387.

Today, through its collections and the archaeological, numismatic and art material the Museum documents and interprets the development of the material culture and arts of the people from the Serbian living space, but within the development of the European culture, arts, and styles. This is why the Museum also contains rich materials from the entire Europe.

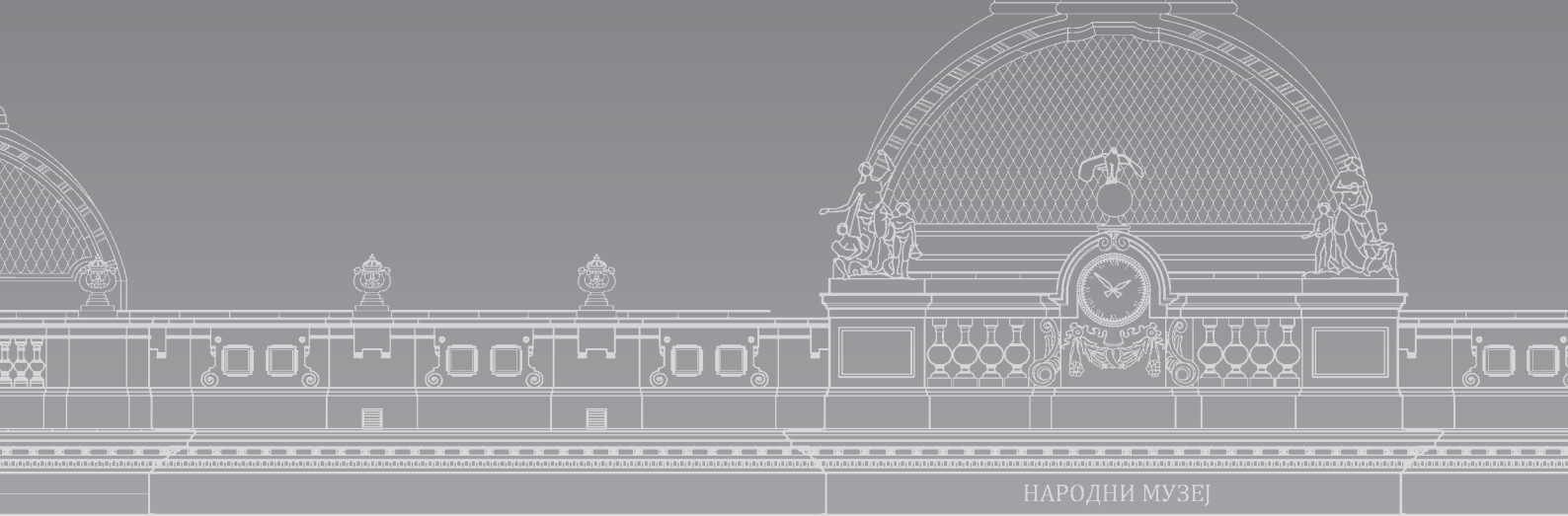
REFERENCES:

Đorđe Mano-Zisi, Sto dvadeset godina postojanja i dvadeset posleratnih godina Narodnog muzeja u Beogradu (120 years and 20 post-war years of the National Museum in Belgrade), *City of Belgrade Yearbook* XI–XII, Belgrade (1964–1965), pp. 343–360

Milivoje Veličković, *Narodni muzej za vreme uprave Mihaila Valtrovića (1881–1905)* (*The National Museum during the Administration of Mihailo Valtrović (1881–1905)*), National Museum Almanac no. 8, Belgrade, 1975

Mihajlov, Saša, Mišić, Biljana, Pavlović, Marina. „Od Velike pijace do Trga Republike – traganje za stalnom kućom Narodnog muzeja u Beogradu“ (“From the Grand Piazza to the Square of the Republic – The Search for a Permanent Home”), National Museum Almanac XXII/2. (Belgrade: National Museum, 2016), pp. 365–387.

Зграда Управе фондова – историјска фотографија
The Treasury Directorate building – a historical photograph

Поздрав из Београда
Souvenir de Belgrade

Управа Фондова
Banque hypothécaire

Зграда Управе фондова

Почетак формирања банкарског система у Србији означава 1862. година. Да би се стало на пут зеленашком кредитирању и да би се народу олакшало да новац узет под зајам врати, основана је Управа фондова – прва банкарска установа у Србији. Утврђена је каматна стопа и услови под којима ће банка одобравати кредите. Хипотека је била обавезна, а кредитни минимум износио је 1.000 грошева. Проћи ће, међутим неколико деценија док грађанство и сељаштво не буду стекли поверење у нов систем кредитирања.

Подизању угледа банке допринело је зидање њене нове, велике и раскошне зграде на Позоришном тргу, односно код Кнежевог споменика, 1903. године. До тада, канцеларије Управе фондова биле су смештене у хотелу „Српски краљ“. Нова монументална зграда на месту некадашње кафане „Дарданели“ и њеног боемског живота, требало је да репрезентује модерност и напредност банкарског концепта, богатство банке и сигурност банкарског система у Србији.

На позивном конкурс за нову зграду Управе фондова 1901. године скице идејног решења поднели су Андра Стевановић, професор Техничког факултета Велике школе, Никола

The Treasury Directorate Building

The year 1862 marks the beginning of the banking system in Serbia. In order to prevent usury and to facilitate the paying back of the money the population had borrowed, the Treasury Directorate was founded as the first banking institution in Serbia. The interest rate was set, as well as the terms under which banks would approve loans. Mortgage was required and the credit minimum stood at 100 groats. It would be a few decades, however, before the citizens and farmers would trust this new loaning system.

The bank's reputation grew as a result of the construction of its new, big, and lush building in the Theatre Square, i.e. near the Prince's Monument, in 1903. Until then, the offices of the Treasury Directorate were located in the hotel The Serbian King. The new and monumental edifice, located where bohemian life at the tavern Dardaneli used to unfold, was supposed to represent modernity and the progressive nature of the banking concept, as well as the bank's riches and the safety of the banking system in Serbia.

In the 1901 open competition for the new building of the Treasury Directorate, the outlines of the conceptual design were submitted by Andra Stevanović – professor in the Faculty of Technology of the

Несторовић, архитекта Министарства грађевина, Милан Капетановић, професор Техничког факултета Велике школе, и Јован Илкић, виши архитекта Министарства грађевина. Председник тзв. оцењивачког суда био је управник Управе фондова Мата Јовановић. Чланови су били, поред једног трговца и једног јувелира које је поставио Управни одбор институције, афирмисани архитекти Министарства грађевина: Виљем Бадер, начелних Архитектонског одељења, Милорад Рувидић и Драгутин Ђорђевић. Тајним гласањем оцењивачки суд је прву награду и 1.000 динара доделио Андри Стевановићу и Николи Несторовићу, док је друга награда и 600 динара припала Јовану Илкићу. Пројекат је требало израдити током зимског периода да би на пролеће следеће године почели радови. Несторовићев главни пројекат је дословце изведен у наредне две године и банка је отворена у новој згради 27. априла 1904. године.

Првобитно, зграда је имала само подужни тракт према данашњем Тргу Републике, са средишњим ризалитом и два бочна завршена куполама. Двоспратни објекат је имао централни хол с трокраким степеништем. У приземној партији, са десне стране налазила се шалтер сала за сарадњу са грађанством. С леве стране, као и на спратовима, биле су смештене канцеларије. У шалтер сали архитекти су применили витке гвоздене стубове с канелурама, на високим базама, са декоративно обрађеним капителима, који су носили греде, такође декоративно обрађене. Трагови првобитне позлате стубова до данас су сачувани испод слојева касније

Higher School; Milan Kapetanović – professor in the Faculty of Technology of the Higher School; and Jovan Ilkić – senior architect at the Ministry of Construction. The chairman of the so-called assessment panel was the director of the Treasury Directorate Mata Jovanović. In addition to a tradesman and a jeweller, appointed by the Board of Directors of the institution, its members included renowned architects from the Ministry of Construction: William Bader – director of the Architecture Division; Milorad Ruvidić; and Dragutin Đorđević. In a secret ballot, the assessment panel awarded the first prize and the sum of 1000 dinars to Andra Stevanović and Nikola Nestorović, and the second prize and the sum of 600 dinars to Jovan Ilkić. The project was intended to be drawn up during winter so that works could start in the spring of the following year. Nestorović's main project was implemented literally in the two ensuing years, and the bank started work in the new building on 27 April 1904.

Originally, the building only had the longitudinal block in the direction of what is now the Square of the Republic, with the central and two lateral dome overhangs. The two-storey building had a central hall with a three-flight staircase. The ground floor featured on the right-hand side a public counter hall, intended for engagement with the public. Offices were located on the left-hand side and on the upper floors. In the public counter hall the architects envisaged the slender iron posts with flutes, set on tall bases, with decorative capitals, supported on beams, which were also given a decorative finish. The traces of the original post gilt have been preserved to the present day under the

нанете масне фарбе. Декоративне греде су нажалост у потпуности изгубљене у бомбардовању Београда у Другом светском рату. Између стубова, у висини основа, налазили су се резбарени дрвени панели, а на њима преграде од пескираног стакла са извијеним женским фигурама у сецесијском стилу. Под је био од керамичких плочица с флоралним шарама, док су зидови били декорисани техником мраморизације.

За разлику од шалтер сале која је откривала тада актуелни дух сецесије, централни хол са степеништем био је третиран у академском духу, с масивним мермерним стубовима који су носили декоративно обрађене греде. Позлата која је пронађена на њима враћена је у последњој реконструкцији објекта. Нажалост, недостатак фото-документације из тог времена и чињеница да је ентеријер великим делом уништен у бомбардовању, не дозвољава нам да у целости реконструишемо његов изглед. На основу података да су тада признати декоративни уметници Бора Ковачевић и Андреја Доменико израдили ентеријер зграде, може се претпоставити да је он обиловао сликаним цртежима и богатом декоративном пластиком.

У обради фасада је такође примењен академски приступ, са доминантним принципима обликовања и елементима ренесансног и барокног стила. Наглашена је хоризонтална подела и сваки од ризалита главне фасаде завршен је куполом. Испред централне куполе је атика са балустрима фланкирана скулптуралним групама на високим базама. На средишњем делу атике налази се сат, а изнад њега орао. Изнад рустично обрађеног приземља у вештачком камену

layers of the subsequently applied oil paint. The decorative beams were unfortunately completely lost in the bombing of Belgrade during the Second World War. Engraved wooden panels were placed between the posts, with partitions made from sandblasted glass, and curved, secession-style female figures. The floor was covered with ceramic tiles with floral patterns, while walls were marbled.

Unlike the public counter hall, suggestive of the secession style - topical then - the central hall with the staircase was given an academic treatment, with massive marble columns supporting decorated beams. The gilt found on them was re-applied in the final stage of the building reconstruction. Unfortunately, the lack of photographs from that period as well as the fact that the interior was largely destroyed in the bombing, prevents us from reconstructing its appearance in full. Given that the renowned decorators of the day, Bora Kovačević and Andrea Domenico, designed the interior of the building suggests that it probably had an abundance of painted drawings and rich decorative plastics.

The façade was also given an academic treatment, with the dominant principles of form and elements of the Renaissance and Baroque styles. The horizontal structural aspect is foregrounded, and each of the overhangs on the main façade is topped with a dome. An attic with balusters, flanked with sculptural groups on tall bases, can be found in front of the central dome. The central section of the attic has a clock, and an eagle above it. Above the rustically-treated, artificial stone ground floor are

Београд Управа Фондова
Beograd. Földhitel bank.
Belgrad. Bodenkreditbank.
Beograd. Öszt. magy. kormányzóság.
Belgrad. Öst. ung. Gouvernement.

Зграда Управе фондова – историјска фотографија
The Treasury Directorate building – a historical photograph

уздижу се спратови са облогом од бордо керамичких плочица и раскошно третираним прозорским отворима. Централни ризалит је као главни мотив наглашен удвојеним стубовима и богатом фасадном пластиком израђеном у радионици ликоресца Фрање Валдмана.

У конструктивном смислу, новину је представљао први пут код нас употребљен штрек-метал између гвоздених греда за израду таванице, у слоју бетона од 10цм. То се може сматрати претечом армираног бетона у Србији.

Готово тридесет година након подизања објекта дошло је до велике доградње.

Убрзо након завршетка Првог светског рата, Управа фондова је 1922. године променила назив у Државна хипотекарна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Под тим именом пословала је до 1929. године, када је у складу с променом назива државе променила име у Државна хипотекарна банка Краљевине Југославије. С развојем банке и разграђивањем њених све већих послова, појавила се потреба за проширењем и реконструкцијом објекта, тако да је 1929. године Државна Хипотекарна банка расписала конкурс за подизање зграде у залеђу старе. Откупљено је земљиште које је припадало породици Крсмановић, до новопросечене улице Лазе Пачуа. Условима конкурса тражено је да нови објекат сачињава целину с постојећим. На конкурс су приспела двадесетчетири рада, али прва награда није додељена.

floors with a padding of burgundy ceramic tiles and lushly treated window frames. As a main motif, the central overhang is foregrounded by means of double columns and rich façade plastics manufactured in the workshop of the sculptor Franjo Valdman.

In terms of construction, what was new was the first instance of use in our culture of stretch metal between iron beams for the purposes of making the ceiling in a 10-cm concrete layer. This can be considered a forerunner of reinforced concrete in Serbia.

Nearly thirty years after its construction, a major extension was added to the building.

Soon after the First World War ended, the Treasury Directorate changed its name in 1922 to the State Mortgage Bank of the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenians. It conducted business under that name until 1929, when in line with the change in the name of the state it changed its name to the State Mortgage Bank of the Kingdom of Yugoslavia. Owing to the development of the bank and its ever-increasing business operations, the need arose to expand and reconstruct the building. In 1929, the State Mortgage Bank announced an open competition for the construction of a building in the back of the old one. The land owned by the Krsmanović family was bought off up to the newly-constructed Laze Pačua Street. The terms of the open competition specified that the new building should form a single unit with the existing one. Twenty-four submissions were received, but the first prize was not awarded. The Board

Објект разорен током Другог светског рата
The building destroyed in World War II

Управни одбор банке није био задовољан понуђеним решењима. Зато је донео одлуку да се израда пројекта повери Техничком одељењу Банке, односно архитекти Војину Петровићу.

Архитекта је извршио доградњу банке 1933. године, држећи се у свему првобитног изгледа старијег дела. Никола Несторовић је, штитећи своја ауторска права, најпре тражио да се у пројектовање укључи као консултант, а када је остао без одговора, захтевао је финансијску надокнаду. Управни одбор је оба дописа одбацио као неоснована.

Волумен здања је са доградњом постао масивнији, с квадратном основом. Сама зграда постала је затворен градски блок. Оригинална фасада је на новом делу поновљена, као и сличан организациони склоп. У ентеријеру се, сада из Улице Васе Чарапића, појавило још једно свечано степениште и са десне стране још једна шалтер сала, овај пут са стакленим кровом. У ликовном погледу екстеријера, објекат је формиран као интегрална целина.

Током Другог светског рата, у згради Државне хипотекарне банке био је смештен Немачки генералштаб. У савезничком бомбардовању Београда 1944. године у великој мери је страдао најстарији део објекта – према Тргу Републике. Срушен је централни део објекта с раскошном куполом, на чију ће се реконструкцију чекати следеће две деценије. Том девастацијом објекта неповратно је изгубљен читав низ аутентичних елемената обликовања.

of Directors of the bank were not happy with the offered solutions. This is why they decided to entrust the Technical Division of the bank with the project, specifically the architect Vojin Petrović.

The architect completed the building extension in 1933, adhering in full to the original appearance of the older section. Protecting his copyright, Nikola Nestorović first demanded to be included in the project as a consultant, and as he did not receive a response, he demanded a monetary compensation. The Board of Directors rejected both requests as unfounded.

The extension increased the volume of the building and gave it a square basis. The building itself became a closed urban block. The original façade was repeated in the new section, as was the structural layout. The portion of the interior facing Vase Čarapića Street now featured another ceremonial staircase and one more public counter hall on the right-hand side, this time with a glass roof. In terms of the exterior visuals, the building was designed as an integral whole.

During the Second World War, the State Mortgage Bank housed the German Headquarters. The Allied bombing of Belgrade in 1944 caused significant damage to the oldest part of the building – the one facing the Square of the Republic. The central part of the building with the lush dome was destroyed, and two decades would pass before it was reconstructed. In this devastation of the building, a whole array of authentic elements of form were irretrievably lost.

ЛИТЕРАТУРА

- Кршев, Б. Н. (2013), Основне карактеристике банкарства у Србији до Првог светског рата, *Civitas* 5 (Нови Сад): 190–204.
- Кадијевић, А. (2007), О стилу београдске палате Управе фондова и његовим историографским тумачењима, *Годишњак града Београда* LIV: 173–196.
- Павловић, М. (2017), *Никола Несторовић*, Београд.
- Миросављевић, К. И Борићић, В. (2009), *Државна хипотекарна банка 1918–1946 (1898–1946)*, фонд АЈ-125 Архив Југославије, Београд.

REFERENCES

- Boris N. Kršev, *Osnovne karakteristike bankarstva u Srbiji do Prvog svetskog rata (Basic Characteristics of Banking in Serbia until the First World War)*, *Civitas* 5, Novi Sad, 2013, pp. 190–204;
- Aleksandar Kadijević, *O stilu beogradske palate Uprave fondova i njegovim istoriografskim tumačenjima (On the Style of the Belgrade Palace of the Treasury Directorate and its Historiographical Interpretations)*, *City of Belgrade Yearbook* LIV, (2007), pp. 173–196
- Marina Pavlović, *Nikola Nestorović*, Beograd, 2017
- Ksenija Miroslavljević, Vukman Boričić, *Državna hipotekarna banka 1918–1946 (The State Mortgage Bank 1918–1946)*, АЈ-125 Fund of the Yugoslav Archives, Belgrade, 2009

Народни музеј у згради на Тргу Републике

Након завршетка Другог светског рата, Хипотекарна банка преименована је у Државну инвестициону банку 1946. године. Објекат је саниран према пројекту архитекте Војислава Марковића. У овој обнови нису враћене централна купола и декоративна атика. Грађевина је поново стављена у функцију, али ће њена банкарска намена трајати врло кратко. Крајем 1950. године, одлучено је да се зграда привремено уступи Народном музеју. Монументално здање у центру Београда, у близини других културних установа, попут Народног позоришта, Академије наука, Универзитета и Коларчеве задужбине, с препознатљивим архитектонским вредностима, својом величином и распоредом просторија – изгледало је као најбоље решење за смештај репрезентативног националног Музеја.

Због вредности објекта, Савет за просвету, науку и културу НР Србије издао је упутства према којима се на овој згради нису смеле вршити никакве веће измене. У марту 1951. године започети су радови. Девет одељења – преисторијско, античко, средњовековно, нумизматичко-епиграфско, одељење новије југословенске уметности, страну галерију, рестаураторско-конзерваторско-препараторску радионицу, библиотеку и управу с администрацијом – требало је сместити у постојеће просторије. За потребе рада музеја и усклађивања са захтевима излагања, нешто већи радови су ипак извршени у приземљу. Шалтер сала према Тргу Републике,

The National Museum in the Square of the Republic building

In 1946, one year after the Second World War ended, the Mortgage Bank was repurposed as the State Investment Bank. The building was also rehabilitated according to the project developed by the architect Vojislav Marinković. In this restoration the central dome and the decorative attic were not rebuilt. The building was brought back into use as a bank, but not for long. Towards the end of 1950 it was decided that the building was to be made temporarily available to the National Museum. A monumental edifice in the centre of Belgrade, near other cultural institutions such as the National Theatre, the Academy of Sciences, the University, or the Kolarac Endowment, with recognizable architectural values, size, and room layout, it appeared to be the best solution for storing the representative capital-city museum

Because of the value of the building, the Council for Education, Science, and Culture of the People's Republic of Serbia issued instructions to the effect that no major modifications of the building were to be carried out. The works started in March 1951. The nine sections – prehistoric, antiquity, medieval, numismatic-epigraphic, recent Yugoslavian art, foreign gallery, restoration and preservation workshop, library, and administration – needed to be housed in the existing premises. In order to

Зграда Народног музеја – реконструкција после Другог светског рата
The National Museum building – the post-Second World War reconstruction

с канелираним гвозденим стубовима који носе раскошно третиране греде, добила је овом реконструкцијом једноставне линије за потребе савремене скулптуре која се излагала у том простору. Тада маскирани, ови стубови се неће сагледавати све до последње реконструкције зграде 2016–2018. године. У новој шалтер сали, према Улици Васе Чарапића, шалтери су претворени у витрине. Уведене су лаке покретне преграде за потребе излагања. Привремено су заклоњени алегоријски бронзани медаљони Владимира Загородњука и велика фреска Младена Јосића на степеништу, чији садржај банкарско-привредног карактера није одговарао оваквом музеју. Шарена стакла на крову нове шалтер сале замењена су белим, мат-млечним стаклом, и правилно су пропуштала светлост и целој просторији повећала изложбени карактер. Матирана су сва унутрашња прозорска стакла. Једноставност, мирноћа и уједначеност спроведени су кроз све изложбене просторије стварајући одговарајући амбијент за експонате чија је уметничка вредност на тај начин долазила до пуног изражаја. Враћени назив Народни музеј исписан је словима од бронзе изнад оба улаза, према нацрту архитекте И. Здравковића. Као улаз за посетиоце одређен је улаз из Васине улице, јер се због склопа зграде и распореда одећења другачије није могло извести. Мештровиће каријатиде за Косовски храм добиле су овде своје место, доприносећи снажном утиску о новој, музејској намени објекта. Радови су трајали четрнаест месеци. Адаптација је завршена и Музеј отворен 24. маја 1952. године.

ensure the operation of the Museum and meet the exhibition requirements, larger-scale works were still carried out on the ground floor. The public counter hall facing the Square of the Republic, with fluted iron posts bearing lushly treated beams, acquired a simpler outline in this reconstruction to match the modern sculptures exhibited in this space. Masked then, these posts would not be made visible until the last reconstruction of the building in the period between 2016 and 2018. In the new public counter hall, facing Vase Čarapića Street, the service desks were turned into cases. Light movable partitions were introduced for exhibition purposes. The allegorical bronze medallions by Vladimir Zagorodnyuk were temporarily covered, as was the big fresco by Mladen Josić, located in the staircase, as their banking and economy-related content was unsuitable for the Museum. The painted glass panes on the roof of the public counter hall in the newer portion of the building were replaced with white, matte-milk glass which allowed light in evenly, underscoring the air of an exhibition space for the whole room. All the inside window panes were frosted. Simplicity, calm, and evenness were implemented in all the exhibition spaces, creating a suitable ambiance for the exhibits whose artistic value was foregrounded in this way. The old name – The National Museum – was inscribed in bronze lettering above both entrances, designed by the architect I. Zdravković. The entrance from Vase Čarapića Street was set as the visitor entrance. Meštrović's caryatids intended for the Kosovo Temple found their place here, adding to the distinctive air of a building with a new use – that of a museum. The works took 14 months, and the Museum was opened on 24 May 1952.

Првобитна идеја да се Музеј смести у зграду банке само привремено, до изградње објекта на Ташмајдану, убрзо је напуштена. Привремена адаптација није могла дугорочно да одговара Народном музеју. У општој послератној оскудици, употребљени материјали слабијег квалитета показали су све своје мане у наредним годинама. Грађевински и архитектонски радови су само десетак година након реализације успевали да задовоље основне музејске потребе. У јесен 1963. године, великим залагањем тадашњег управника музеја др Лазара Трифуновића започето је пројектовање реконструкције, а након годину дана и грађевински радови на обнови Народног музеја у Београду. Пројекат су израдили архитекти, професори Архитектонског факултета Универзитета у Београду – Александар Дероко, Петар Анагности и доцент Зоран Петровић. Дероко и Анагности су израдили пројекат грађевинско-архитектонске реконструкције, док је Петровић био одговоран за израду пројекта унутрашње организације музејских просторија и њихову ентеријерску обраду. Главни извођач било је грађевинско предузеће „Рад“ из Београда.

У циљу даљег прилагођавања објекта сложеним захтевима и задацима музеја, односно превазилажења свих функционалних недостатака, морало је доћи до повећања његових капацитета. Надзиђивање средишњег тракта млађег дела објекта за две етажe, споља је остало невидљиво. Етажe првог и другог спрата постале су искључиво изложбени простори, с континуираним системом разгледања изложбених дворана. Изнад шалтер сале, тзв. атријума, добијена је велика

The initial idea for the Museum to be temporarily housed in the bank building, until a building was constructed in Tašmajdan, was soon abandoned. The temporary adaptation could not suit the National Museum in the long term. In the general post-war shortages, poorer-quality materials were used, and revealed all their shortcomings in the ensuing years. It was not until about ten years later that the architectural and construction works managed to meet the basic needs of the Museum. In the autumn of 1963, through great efforts put in by the then director, Dr Lazar Trifunović, the designing stage started, followed a year after by the new construction works as part of the restoration of the National Museum in Belgrade. The project was developed by the architects and professors at the Belgrade Faculty of Architecture, Aleksandar Deroko and Petar Anagnosti, as well as assistant professor Zoran Petrović. Deroko and Anagnosti drew up the project of architectural reconstruction, and Petrović was responsible for the drawing up of the project of the composition of the Museum rooms and their interior treatment. The main contractor was the construction company RAD from Belgrade.

In order to further adapt the building to the complex requirements and activities of the Museum, i.e. to overcome its functional shortcomings, its capacities needed to be increased. Two storeys were added to the middle block of the newer part of the building, remaining invisible from the outside. The first and second floors became exclusive exhibition spaces with an uninterrupted flow in and out of exhibition halls. A great, 407-square meter hall was added above the public counter hall, i.e. the atrium,

дворана од 407m², намењена повременим и тематским изложбама. Укупна површина изложбених простора повећана је за 1.055m². Амфитеатрално обликован простор атријума предвиђен је за рецитале, драмске представе и сл. Велика библиотека добила је своје место у старој шалтер сали. У скопу дворишног светларника на другом спрату формирана је зимска башта – бифе. И данас се у бифеу користе столице из времена ове реконструкције, с препознатљивим мотивом из *Мирослављевог јеванђеља* на наслону. На фасади према Тргу Републике, коначно се поново појавила раскошна централна купола и испред ње орао, дело вајара Риста Стијовића. Исти уметник је на картушима од вештачког камена овалног облика, бочно од улаза, извео бронзане портрете најзначајнијих личности у историји Музеја, Јована Стерије Поповића (лево) и Михаила Валтровића (десно). Народни музеј је свечано отворен 5. јула 1966. године.

Следећих неколико деценија музеј је опстајао у овој згради, међутим, захваљујући вишедеценијском неулагању у објекат, у функционалном смислу простор је постепено губио корак с музеолошким стандардима. Због лоших микроклиматских и безбедносних услова, стална поставка Музеја повучена је 2003. године. Повремене и гостујуће изложбе привлачиле су бројну публику. Ипак, најважнији споменик српске писмености *Мирослављево јеванђеље*, слике Паје Јовановића, Саве Шумановића, Надежде Петровић и дела других великана српске, југословенске и светске уметности, попут Пита Мондријана, петнаест година су остали готово сакривени од очију јавности. Последња реконструкција, најпре фасаде према пројекту Катарине

intended for occasional and theme-oriented exhibitions. The total exhibiton space was increased by 1,055 square meters. The auditorium-shaped atrium space was intended for recitals, plays, etc. The great library found its place in the old public counter hall. The winter garden – eatery was created on the second floor in the lightwell. The chairs left from the period of this reconstruction, with a recognizable motif from the Miroslav Gospel in the backrests, are still used in the eatery. The façade facing the Square of the Republic finally featured again the rich central dome and the eagle in front of it, designed by the sculptor Risto Stijović. This artist also used oval-shaped artificial stone cartouches to make bronze portraits of the most significant people in the history of the Museum – Jovan Sterija Popović (left) and Mihailo Valtrović (right). The opening ceremony for the National Museum took place on 5 July 1966.

In the ensuing decades, the building that housed the Museum was gradually falling out of step with the museological standards in functional terms, as a result of a decades-long absence of investments in it. Due to poor microclimatic and safety conditions, the standing exhibition of the Museum was withdrawn in 2003. Occasional and guest exhibitions attracted large audiences. Still, Miroslav's Gospel as the most important monument of Serbian literacy, as well as the paintings of Paja Jovanović, Sava Šumanović, and Nadežda Petrović, the sculptures of Ivan Meštrović, and the works of other luminaries of the Serbian, Yugoslavian, and world art such as Piet Mondrian, remained practically out of the eye of the general public for fifteen years. The most recent reconstruction, first of the façade (in accordance

Реконструкција централне куполе
Reconstruction of the central dome

Лисавац и Марине Павловић, а потом и читавог објекта, остварена је у периоду од 2014. до 2018. године. Обимни грађевински и занатски радови ради комплетне санације и рестаурације, уз увођење нових савремених функционалних и безбедносних система, предузети су с циљем да достигну најсавременије музеолошке стандарде. Идејно решење је урадио музејски архитекта Зоран Јовановић. Пројекат је израдила компанија „Машинопројект копринг“, с Љиљаном Радловачки као одговорним пројектантом. Музеј је, на велику радост Београђана и остале публике, још једном свечано отворен 28. јуна 2018. године.

ЛИТЕРАТУРА

Документација ЗСКГБ, СК 38.

Павловић, Д. Ст. (1952), *Адаптација зграде Државне инвестиционе банке за потребе Народног музеја у Београду*, Музеји 6, Београд.

Ђурђевић, М. (2000-2001), Прилог проучавању живота и дела архитекте Петра Димитријевића Анагностија, *Годишњак града Београда XLVII–XLVIII* (Београд): 239–251.

Петровић, З. (1970), *Адаптација унутрашње организације и ентеријера зграде музеја у Београду*, *Зборник радова Института за архитектуру и урбанизам Србије 5* (Београд).

Амброзић, К. (2006), *Стијовић*, Београд.

with the project of Katarina Lisavac and Marina Pavlović) and then of the entire building, was carried out between 2014 and 2018. Comprehensive construction and craftwork activities, aimed to provide full rehabilitation and restoration, alongside the introduction of new modern functional and security systems, were conducted with a view to attaining the latest museological standards. The conceptual solution was developed by the Museum architect Zoran Jovanović. The project was drawn up by Mašinoprojekt Koprining, with Ljiljana Radlovački as the responsible designer. The Museum was opened again in a ceremony held on 28 June 2018 to enthusiastic Belgraders and the general public.

REFERENCES

Documentation of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, Cultural monument no. 38

D. St. Pavlović, *Adaptacija zgrade Državne investicione banke za potrebe Narodnog muzeja u Beogradu* (The adaptation of the State Investment Bank building for the purposes of the Belgrade National Museum), *Museums* 6, Belgrade 1952

M. Đurđević, *Prilog proučavanju života i dela arhitekta Petra Dimitrijevića Anagnostija* (A contribution to the study of the life and works of the architect Petar Dimitrijević Anagnosti), *City of Belgrade Yearbook XLVII–XLVI–II*, 2000–2001, pp. 239–251

Z. Petrović, *Adaptacija unutrašnje organizacije i enterijera zgrade muzeja u Beogradu* (The adaptation of the room organisation and interior of the Belgrade museum building), *Institute of Architecture and Urban&Spatial Planning of Serbia – Proceedings no. 5*, Belgrade 1970

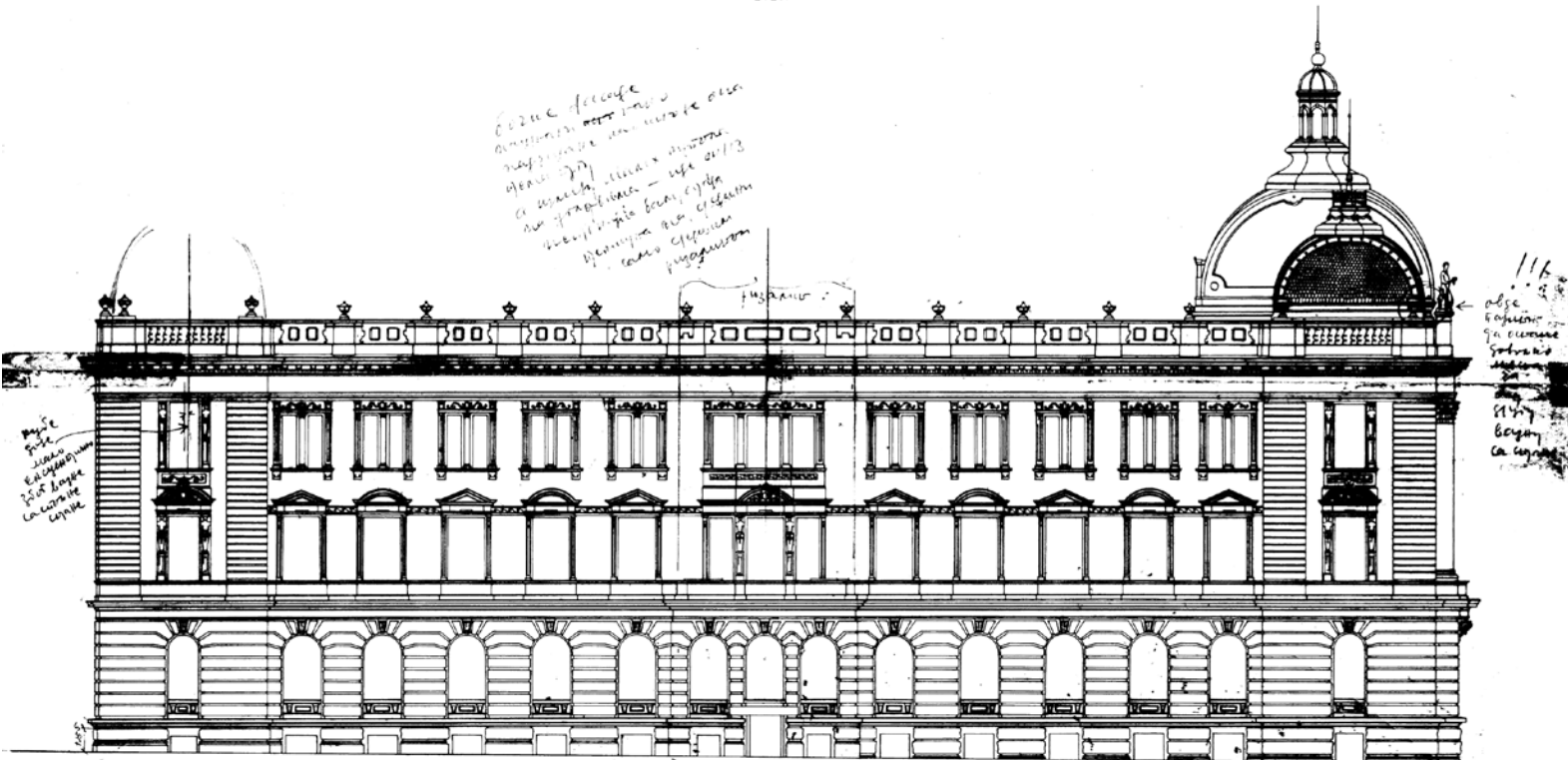
Katarina Ambrozić, *Stijović*, Belgrade, 2006

ЦЕНТРАЛА ДРЖ. ХИП. БАНКЕ. у БЕОГРАДУ

ИЗГЛЕД ИЗ ЧИКА ЛУБИНЕ УЛИЦЕ

1:100

Борис Пасић
архитект
израдио је план и
проект за
изградњу новог
зграда банке у
Београду - убр. 21/13
Премају на основу
самог старог
проекта

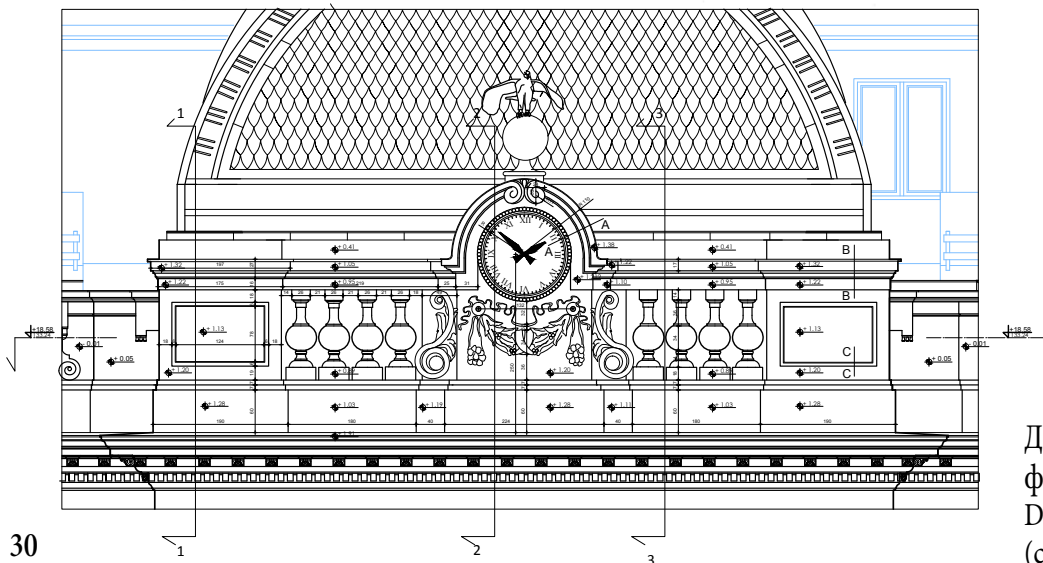

БЕОГРАД ФЕБРУАРА 1930 ГОД.

ТЕХНИЧКИ РЕДАКЦИЈА:

Stjepan
Stjepan

ПРОЈЕКТАНТ: *Vojin Petrović*

Архивски план архитекте
Војина Петровића
Archival blueprint of architect
Vojin Petrović

Детаљ пројекта рестаурације
фасаде (израдио биро „Re Arch“)
Detail of the façade restoration design
(created by “Re Arch” bureau)

Рестаурација, реконструкција, санација и адаптација Народног музеја у Београду, 2014–2018

Рестаурација фасаде

Израда пројектне документације за рестаурацију фасаде била је јединствена прилика да се изведу и претходни истраживачки радови, који су обухватили узимање потребних узорака примењених материјала, истраживање начина израде и монтаже декоративних фасадних елемената, као и степена и узрока оштећења фасадних површина. Министарство културе и информисања Републике Србије финансирало је 2011. године постављање фасадне скеле за истражне радове уз главну фасаду оријентисану ка Тргу Републике. Завод за заштиту споменика културе града Београда је током израде пројекта и извођења ових радова имао консултантску улогу.

Рестаурација фасаде започета је крајем 2014, а завршена септембра 2015. године. Радове је изводила фирма „Кото“ д. о. о. у сарадњи са „Алп инжењерингом“ д. о. о, док је радове на фасадној столарији изводила фирма „Торвуд“ д. о. о. Право стање оштећења свих фасадних површина могло се сагледати тек након детаљног чишћења и прања, имајући у виду степен запрањаности и чињеницу да су претходни

The restoration, reconstruction, rehabilitation, and adaptation of the National Museum in Belgrade 2014–2018

Façade restoration

A unique opportunity to conduct preliminary exploration works during the drawing up of the project documentation for the restoration of the façade was taken in order to obtain all the required samples of applied materials and investigate the making and mounting of the decorative façade elements, as well as the degree and causes of the damage to the façade surfaces. The Ministry of Culture and Information of the Republic of Serbia funded in 2011 the mounting of the façade scaffolding on the main façade facing the Square of the Republic in order to carry out the exploration works. The Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade had a consultant's role during the execution of these works and the implementation of the project.

The restoration of the façade started towards the end of 2014, and the works were completed in September 2015. The works were executed by KOTO d.o.o. in collaboration with ALP INŽENJERING d.o.o., while the façade wood works were carried out by TOPWOOD d.o.o. The true extent of the damage to all the façade surfaces became clear only after a detailed cleaning and washing, given the amount of smut and the fact that the earlier restoration works for the façade of the National Museum had been carried out over four decades

Назив каменолома на улазном степеништу
The quarry name inscribed in one of the steps of the entrance stairway

радови на рестаурацији фасада објекта Народног музеја извођени пре више од четири деценије. Сложеност, богатство и декоративност обраде, материјали примењени на фасади и чињеница да је објекат више пута током свог постојања реконструисан и дограђиван, захтевали су познавање великог броја занатских техника, сходно времену у којем су поједини делови здања грађени.

Сокла објекта изведена је од квадера природног камена керсантита, вађеног из оближњег рудника у селу Рипањ, наомак Београда. Тај рудник је снабдевао градитеље бројних београдских здања и његова широка примена може се видети у архитектонском наслеђу престонице, посебно у градњи значајних јавних објеката почетком XX века. О томе из којих је све рудника вађен камен уграђен у објекат Народног музеја сведочи и уклесани натпис на једном од степеника, у самом вестибилу најстаријег дела грађевине – *Радаљски гранит з Коче Р. Паранос Шабач*.

Како у време рестаурације фасаде није било могуће вађење камена из некадашњег рудника у Рипњу, пројектом је била предвиђена санација оштећења на сокли употребом репараторних малтера и вештачког камена. Више проба одредило је састав и боју материјала, а финална обрада босирањем, по угледу на постојећу, допринела је да се санирани делови што мање уочавају.

Фасадне површине које су биле изведене у вештачком камену детаљно су анализиране да би се што приближније поновио састав, а тиме и изглед нових површина мање разликовао од постојећих. Како су фасаде израђене и касније рестауриране у различитим временским периодима, састав вештачког

before. The complexity, richness, and decorative qualities of the treatment, the materials applied in the making of the façade, as well as the fact that the building had been reconstructed and extended a number of times in its history, required an expertise in a large number of craftwork techniques, appropriate to the time in which certain parts of the building were constructed.

The plinth of the building was made from the blocks of the natural stone kersantite, extracted from the nearby mine in the village of Ripanj, close to Belgrade. This mine supplied the builders of many Belgrade edifices, and its wide application is evident in the architectural legacy of the capital, especially in the construction of important public buildings at the start of the 20th century. The carved inscription on one of the steps, in the very vestibule of the oldest part of the building, saying, 'The Radalj granite of Mr Koča R. Paranos Šabac', testifies to the number of mines from which stone was extracted to be put into the National Museum building.

As during the restoration it was not possible to extract stone from the one-time mine in Ripanj, the project specified the repair of the plinth damage by repairing mortar and artificial stone. Numerous trials determined the composition and colour of the repairing materials, and the final bossage, carried out in line with the existing one, made the rehabilitated parts less noticeable.

The façade surfaces in authentic artificial stone were analysed in detail to approximate the composition as faithfully as possible, reducing thus the differences between the new and existing surfaces. As the façade surfaces had been made and subsequently restored in many different periods, the composition of the artificial

камена на фасади ка Тргу Републике није у потпуности идентичан оном уграђеном на делу објекта ка Улици Лазе Пачуа, као ни површинама рестаурираним шездесетих година 20. века.

Анализом историјски доступних података и материјала на грађевини потврђено је да су у доградњи 1933. године на новом делу објекта примењени у основи исти материјали као првобитни – природни камен / керсантит, вештачки камен, фасадне керамичке плочице, дрвена столарија, метални гитери.

Како је у бомбардовању 1944. године здање знатно оштећено у средишњем делу најстаријег објекта, у првој послератној реконструкцији уместо керамичких плочица изведен је црвени вештачки камен. Током следеће реконструкције, 1966. године, којом су унапређени услови рада Народног музеја, преко тог слоја постављене су керамичке плочице демонтиране са фасаде из Улице Лазе Пачуа. Тим поступком дошло је до задебљавања завршног фасадног слоја, што је довело до незнатног утапања декоративних елемената на фасади у слој обложен плочицама. О постојању површина изведених у керамичким плочицама на фасади ка Улици Лазе Пачуа сведоче мањи фрагменти керамике сачувани у непосредном споју са декоративним елементима од вештачког камена. У рестаурацији су све плочице које су се одвојиле од подлоге и за које је претила опасност од пада – демонтиране, очишћене и касније поново уграђене на фасади. Наручена је израда нових плочица по угледу на аутентичан узорак како би се убацили комади који недостају. Уградња нових плочица брижљиво је планирана да се не би на фасади уочавале површине с потпуно новим плочицама. Демонтиране плочице су комбиноване с новим и уклапане у обновљене површине.

stone on the façade facing the Square of the Republic is not fully identical to the one in the part of the building facing Laze Pačua Street, or to the surfaces restored in the 1960s.

The analysis of the historically available data and materials on the building confirmed that the 1933 extension applied in the new part of the building what were basically the same materials as the authentic ones – natural stone/artificial stone kersantite, façade ceramic tiles, woodwork, and hollow metal blocks.

As the medium section of the oldest part of the building sustained considerable damage in the 1944 bombing, the first post-war reconstruction used the red artificial stone instead of ceramic tiles. The ceramic tiles taken off the façade from Laze Pačua Street were put over this layer in the following reconstruction in 1966, which improved the working conditions of the National Museum. This procedure resulted in the ‘thickening’ of the façade topping, which resulted in turn in a slight sinking of the decorative façade elements into the tile-clad layer. The smaller ceramic fragments preserved in the immediate contact with the decorative artificial stone elements testify to the existence of surfaces covered in ceramic tiles on the façade facing Laze Pačua Street. During the restoration, all the tiles that were broken off from the base and could fall were taken off, cleaned, and subsequently re-installed on the façade. New tiles were ordered in the style of the authentic sample in order to fill in the missing pieces on the surface. The installation of new tiles was carefully planned to make the façade surfaces with new tiles less prominent. The tiles that were taken out were combined with the new ones and fitted into the restored surfaces.

Стање оштећења фасадних декоративних елемената варијало је у зависности од оријентације фасаде, изложености штетним атмосферским утицајима, старости појединих делова објекта, квалитета претходно изведених реставраторских интервенција и квалитета уграђених материјала. Било је неопходно да се неки елементи замене новим. Са добро очуваних и очишћених елемената узети су отисци на основу којих су направљени калупи за израду нових. Вајари конзерватори су израдили пробне узорке, ретуширали их и на основу дорађених калупа израђени су нови елементи. Анализирана је финална обрада елемената изведених у вештачком камену, која је показала идентичан начин занатске обраде и на другим објектима ауторског тима Н. Несторовић и А. Стевановић, односно ликоресца Фрање Валдмана, који је учествовао у реализацији њихових пројеката из периода прве деценије 20. века.

Иако архивска техничка и фото документација показује да су на фасадама постојали и други декоративни елементи, они нису реконструисани због недостатка квалитетних информација о њиховом тачном изгледу.

У зони кровне атике највећа оштећења је имао низ ваза, које су због изложености бројним негативним утицајима замењене новим.

Фасаде унутрашњих дворишта и дограђеног средишњег дела из 1966. године, пројектоване су и изведене као сведене равне површине, чија реставрација са становишта конзерваторске струке није захтевна и сложена.

The degree of damage to the decorative façade elements varied depending on the façade orientation, exposure to adverse atmospheric effects, age of specific parts of the building, quality of previous restoration interventions, as well as the quality of the installed materials. The condition of some elements was such that replacements were necessary. Imprints were taken from well-preserved and cleaned elements based on which moulds were made for making new ones. Sculptors conservationists made trial samples, retouched them, and new elements were made based on modified moulds. The artificial stone element finish was analysed and revealed identical craftwork in the other buildings by the creative team N. Nestorović and A. Stevanović, as well as the sculptor Franjo Valdman, who implemented their projects from the first decade of the 20th century.

Although the archival technical and photographic documentation indicates that the façades also featured other decorative elements, they were not reconstructed due to the lack of high-quality information on their exact appearance.

In the area of the roof attic, the greatest damage was sustained by an array of vases which were replaced with new ones due to the exposure of this area to numerous adverse conditions.

The façades of the courtyard and the extended medium section from 1966 were designed and implemented as simplified even surfaces whose restoration is not demanding or complex from a conservation standpoint.

The roof domes were covered with lattice-shaped copper sheet slates. The conservationists made the decision to make all the even roof surfaces and other sheet metal lining in copper sheet – a high-quality durable material, whose patina would contribute to the overall aesthetic and the rich visuals of this representative building.

Оштећена декоративна пластика кровне зоне
Damaged roof zone decorative sculptural elements

Кровне куполе су покривене шиферима од бакарног лима, кројеним у виду латица. Конзерваторска одлука је била да се равне кровне површине и све остале лимене опшивке изведу у бакарном лиму, квалитетном и дуготрајном материјалу, чија патина ће допринети укупној естетици и богатству ликовног изгледа овог репрезентативног објекта.

У кровној атици, лево и десно у односу на централну лунету велике куполе, оригинално су се налазиле две скулптуралне композиције. Историјске фотографије и графички прикази фасаде објекта ка Тргу Републике омогућавали су сагледавање општег изгледа скулптура, без прецизних детаља, па пројекат није предвидео израду њихових реплика. У централној лунети постављен је јавни сат.

Реконструкција, санација и адаптација

У периоду од септембра 2015. до јула 2016. завршена је израда пројекта реконструкције, санације и адаптације, а радови друге фазе обнове објекта трајали су од 25. јула. 2016. до 28. јуна 2018. године. Радове је извео конзорцијум у саставу: „Кото“ д. о. о., „Термоинжењеринг“ д. о. о., „ТВИ“ д. о. о. и „Торвуд“ д. о. о.

Одустајање од реконструкције објекта с већим обимом измена и повећањем капацитета и површине изложбеног простора, узроковало је одлуку да се зграда Народног музеја реконструише и адаптира у оквиру постојећег габарита и волумена, уз бољу организацију и рационализацију функционалне шеме. Како је и сам радио у музејским условима, архитекта Зоран. С. Јовановић пројектом је понудио измене које су могле у најкраћем року реализације дати квалитативно унапређење. Функционална шема и

The roof attic originally had, to the left and right of the central lunette of the big dome, two sculptural compositions. Historical photographs and graphic representations of the building façade facing the Square of the Republic allowed the general appearance of the sculptures to be worked out, without precise details, so the project did not envisage the making of their replicas. A public clock was installed in the central lunette.

Reconstruction, rehabilitation and adaptation

Between September 2015 and July 2016, the reconstruction, rehabilitation and adaptation design was drawn up, and the second-phase works on the restoration of the building stretched between 25 July 2016 and 28 June 2018. The works were carried out by the consortium made up of companies KOTO d.o.o., Termoinženjering d.o.o., TVI d.o.o. and TOPWOOD d.o.o.

After abandoning the idea of the building reconstruction which would include large-scale changes and increase the capacity and exhibition space, it was decided that the National Museum building be reconstructed and adapted within the existing size and capacity, with a better organization and rationalization of the functional scheme. Having worked in museum conditions, the

Детаљ фасаде
A façade detail

распоред изложбених просторија условили су најмањи обим измена у нивоу првог и другог спрата. Нешто више организационих промена може се уочити у приземљу. Простори предвиђени за рад администрације, заштиту, истраживање, комуникацију, рад музејских стручњака и сарадника, који се налазе на трећем и четвртном спрату, унапређени су и модернизовани у складу с просторним могућностима, позицијом приступа и специфичним кружним кретањем. Ниво сутерена је прочишћен формирањем квалитетнијег, јаснијег организованог, боље повезаног и приступачнијег простора.

Задатак стручњака конзерватора подразумевао је рад на обнови, очувању и презентацији оних простора и елемената ентеријера који су због својих специфичних квалитета придонели вредновању и значају овог споменика културе. Репрезентативност делова очуваних аутентичних ентеријера из свих фаза настанка објекта и њихово поновно презентовање посетиоцима у основи су тежњи конзерватора да се, поред излагања највреднијих уметничких дела, прикажу архитектонске и ентеријерске вредности грађевине.

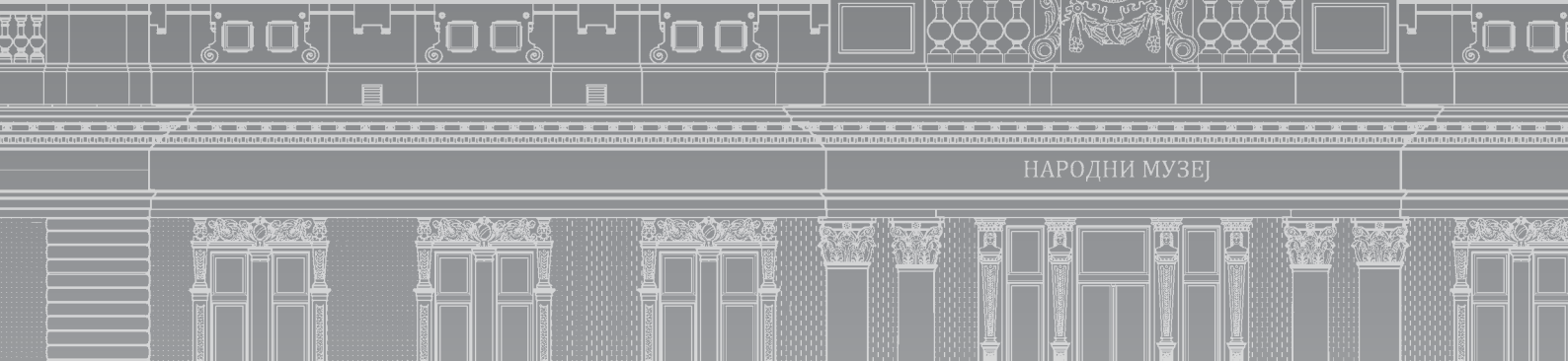
Услед бројних промена, доградњи и ратних девастација, најстарији део објекта, у којем је била смештена Управа фондова, само у неким својим сегментима има очуване целокупне елементе оригиналне ентеријерске декорације. Због прилагођавања грађевине својој садашњој, музејској намени, ти простори су – према ставовима и схватањима стручњака послератне обнове – стављани у други план, у жељи да естетиком не *парирају* музејској делатности, до те мере да су једноставно пребојени без готово икаквих интервенција на обнови онога што је бомбардовањем девестирано.

architect Zoran S. Jovanović introduced into his design the quality improvements that could be implemented in the shortest possible period. The functional scheme and the layout of the exhibition space resulted in the smallest number of changes on the first and the second floor. More organizational changes can be seen on the ground floor, while the administration, protection, exploration, and communication spaces, as well as museum experts and associates' offices on the third and the fourth floor, were improved to an extent possible given the spatial limitations, access and specific circular communication. The basement level was de-cluttered by creating a higher-quality, more clearly organized, better connected and more accessible space.

The task of the conservationists was to restore, preserve and present the spaces and interior elements whose specific qualities contributed to the acknowledgement of value and significance of this cultural monument. The effort on the part of conservationists to enable the Museum to presents to the visitors the architectural and interior-related values of its building, in addition to the most valuable artworks it houses, were driven by the representative nature of the parts of preserved authentic interiors from all the phases in the history of the building, as well as by the wish to make them available to the visitors once again.

Due to a multitude of changes, extensions, and the devastation brought about by war, only some segments of the oldest part of the building, which housed the Treasury Directorate, have preserved the original interior decoration in its entirety. Because the building was brought to its present use as a museum, these spaces were backgrounded in accordance with the views and notions of the experts of the day (the period of post-war reconstruction of the building) with the aim of not countervailing the Museum activities with its aesthetic - so

Трагови позлате на декоративним елементима плафона
Traces of gilt on decorative elements of the ceiling

Ни приликом ових радова није изведена реконструкција изгледа плафона изнад централног степенишног простора/хола у најстаријем делу објекта, који је према архивској документацији изгледао знатно декоративније, са богатом гипсаном профилацијом, степеностан у више нивоа, у складу са одликама владајућих архитектонских стилова из времена подизања грађевине. Чишћење површина гипсаних профилисаних лајсни открило је њихов оригиналан изглед, декорисан позлатом. Тај детаљ је конзерваторе упутио у даља истраживања зидних и плафонских површина и тако су откривени трагови позлате и на другим бројним декоративним елементима ентеријера.

Анализом фотографија на којима је приказан разорен објекат, потврђено је који део степенишног простора у нивоу другог спрата није у ранијим фазама у потпуности обновљен у складу са аутентичним изгледом. Недостајала је подела плафона изнад подеста удвојеним гредама на *касете* са угаоним украсним лајснама, удвојени пиластри израђени у *штуко мермеру* који су делили поља, односно површине изведене техником *мраморизације*. Брижљивим уклањањем слојева сиво-жуте боје, која је прекривала већи део зидних површина, откривене су површине декорисане техником мраморизације. У степенишном холу постојало је довољно елемената сачуваних у потпуности, на основу којих су изведени недостајући.

Губитком аутентичног плафона изгубљен је и централни лустер, а неки други који је осветљавао степенишни хол није затечен приликом реконструкције. Сви лустери који су се налазили у објекту очишћени су, рестаурирани, допуњени металним елементима и стакленим деловима / кристалима који

much so that they were simply painted over, with as few interventions as possible in the restoration of what had been permanently devastated in the bombing.

These works on the building did not include either the reconstruction of the appearance of the ceiling above the central stairway hall in the oldest part of the building, which according to the archival documentation looked considerably more decorative, with rich plaster moulding and multiple-level grading, in line with the features of the prevalent architectural styles from the time of the construction of the building. The cleaning of the surfaces of moulded plaster skirting boards revealed the original appearance, decorated with gilt. These details guided the conservationists along into further explorations of the wall and ceiling surfaces of this space, and this is how the gilt traces were discovered in other numerous decorative elements of the interior.

The analysis of the photographs of the devastated building confirmed which part of the second-floor stairway had not previously been fully restored to match the authentic appearance. What was missing was the division of the ceiling above the landing by means of double beams into coffers with angular decorative skirting boards, double stucco marble pilasters dividing the marbleized surfaces. A careful removal of the layers of grey-yellow paint covering most of the wall surfaces uncovered the original marble-like decoration on the walls. The stairway hall had a sufficient number of fully preserved elements based on which the missing ones were reconstructed.

The loss of the authentic ceiling meant the loss of the central chandelier as well, and none other was found lighting the stairway hall during the reconstruction. All the chandeliers found in the building were cleaned

Плафон изнад улаза са Трга Републике
Ceiling of the entrance hall facing the Square of the Republic

су недостајали, а израђен је и потребан број њихових реплика како би се употпунио укупни светлосни доживљај. У циљу одређивања најприкладније величине централног лустера израђена је дрвена макета како би се проценила величина лустера која неће заклонити друге ентеријерске елементе.

Дограђњом објекта Управе фондова 1933. године прозорски отвори, по три на сваком степенишном подесту, затворени су и степениште је изгубило везу с преосталим делом. Поновно *отварање* прозора и могућност да се у визуелном смислу најстарији и дограђени део повежу, унапредило је укупан доживљај и јасније сагледавање оригиналног изгледа простора. Нова организациона шема и правац крећања оплеменили су укупан утисак, објекат напуштате обиласком овог дела, најзначајнијег по богатству декоративности ентеријера.

У нивоу подеста између приземља и првог спрата, на прозорима су у реконструкцији објекта 1966. изведени украсни метални гитери с мотивима из *Мирослављевог јеванђеља*, чији је аутор архитекта Александар Дероко.

У приземљу најстаријег дела, у простору некадашње шалтер сале, пре реконструкције и адаптације налазила се музејска библиотека. Изглед затеченог ентеријера, врста примењених материјала и естетика обликовања у правој мери су одражавали стилске одлике седамдесетих година 20. века. Управо су те површине од фурнираних панела *сакривале* оригиналне металне стубове некада најрепрезентативнијег простора, намењеног посетиоцима и клијентима Управе фондова. Једина сачувана и доступна фотографија

and restored, the missing metal elements and glass parts/crystals were added, a sufficient number of their replicas was made, in order to complete the overall lighting experience. In order to determine the most appropriate size of the central chandelier, a wooden model was made to estimate which size of the chandelier would not hide the other elements of the interior.

As part of the extension of the Treasury Directorate building in 1933, the window cases – three each on every stairway landing – were closed, and the stairway lost the connection to the remaining section. The ‘re-opening’ of the windows and the possibility of connecting visually the oldest and the extended part contributed to the overall experience and a clearer perception of the original appearance of the space. The new organizational layout and direction of movement contributed to the overall impression. You leave the building by visiting this most important part, in the sense of how rich the interior decorations are.

At the level of the landing between the ground floor and first floor, the 1966 reconstruction of the building included the making of decorative hollow metal blocks with motifs from the Miroslav Gospel, created by the architect Aleksandar Deroko.

On the ground floor of the oldest part, the space where the public counter hall used to be housed the Museum library before the reconstruction and adaptation. The appearance of the interior, the types of applied materials, and the aesthetics of form reflected accurately the stylistic features of the 1970s. It was these veneered panels that were ‘hiding’ the original metal posts of what was once the most representative space, intended for

Трагови позлате на бази металног стуба
Traces of gilt on the metal post base

коју у својој архиви поседује Музеј града Београда, приказује овај простор у свом пуном сјају. До данас је сачувано само шест металних стубова, сеф и мали део угаоних декоративних лајсни које су украшавале овај простор. На стубовима у дну базиса може се прочитати назив произвођача/фабрике: *ACT. GES R. PH. WAAGNER WIEN*. Откривени стубови су различитог изгледа. Један се издваја по томе што нема бојени слој попут осталих. Постамент стубова бојен је техником *флудераја*, са осликаном текстуром дрвета, док је горњи део светао – обојен нијансом слонове кости. Њиховим упоређивањем може се закључити да је садашњи изглед резултат неких каснијих радова на њима. Аутентичан изглед на фотографији наговестио је да су поједини елементи и профилације стубова били *сјајни*. Експертски тим стручњака, сликара конзерватора и хемичара Републичког завода за заштиту споменика културе извршио је анализу бојених слојева и испод њих издвојио слој *позлате*. Ниједан од стубова у откривеном стању није имао оригиналну хроматску композицију. Ова ситуација утицала је на одлуку да се метални стубови очисте, заштите и финално не рестаурирају према оригиналном изгледу. Заштићени су стакленом облогом, декоративно осветљени и изложени у простору нове намене – мултимедијалне сале, као музејски експонати. Сеф у овом простору привлачи погледе својим декоративно обликованим унутрашњим крилима, сачуваним касетама и масивним улазним вратима са очуваним оригиналним оковом.

Део објекта дограђен 1933. године, на којем је главни улаз у музеј из Васине улице, најзначајније занатске радове имао је у зони приземља – у атријумском делу. Простор улазног хола и трокрако

visitors and clients of the Treasury Directorate. The only preserved and available photograph from the archives of the Museum of the City of Belgrade shows this space in its full glory. Only six metal post have been preserved, as well as a vault, and a small portion of the angular decorative skirting boards decking this space. The posts at the bottom of the base read the name of the manufacturer/factory: *ACT. GES R. PH. WAAGNER WIEN*. The discovered posts have different appearances. One stands out as it does not have a layer of paint as the rest. The pedestal of the post was painted using the technique of antique glazing, with the painted wood texture, while the upper portion was painted in a light-ivory colour. Comparing their appearances may lead one to conclude that the present appearance is a result of subsequent works carried out on them. The authentic appearance in the photograph suggested that certain elements and the moulding of the posts were 'shiny'. The team of experts, painters-conservationists, and chemists of the Cultural Heritage Preservation Institute of Serbia conducted an analysis of the painted layers and teased apart underneath them a layer of 'gilt'. None of the posts in the revealed state did not have the original chromatic composition. This situation led to the decision to clean and protect the metal posts, but not to restore them in line with the original appearance. They were protected using a glass cladding, given decorative lighting, and exhibited in a space with a new use – the multimedia room – as museum exhibits. The vault in this space attracts looks with its decoratively shaped interior doors, preserved safe boxes, and massive entrance doors with the preserved original lock.

The part of the building constructed in 1933, which contains the main entrance to the Museum from Vase Čarapića Street, had the most extensive craft works done in the ground floor area – in the atrium section. The

степениште у продужетку задржани су у потпуности у некадашњем изгледу и обради, уз изведене неопходне конзерваторско-рестаураторске интервенције на чишћењу и санацији. У атријуму су очишћени, рестаурирани и сада доступни посетиоцима алегоријски бронзани медаљони, који су у претходном периоду били заклоњени и покривени. Два сефа у овом простору прилагођена су новој намени – изложби нумизматичке колекције, коју посетиоци могу разгледати уз све очуване унутрашње касете, бојену нумерацију, спирално метално степениште за ниво галерије сефа и аутентичан оков.

Фреску Младена Јосића у степенишном простору, раније заклоњену драперијом због *неадекватног* садржаја – поново је могуће видети.

Естетика ентеријера улазног хола одликује се богатством подних и зидних површина обложених каменом и техником штучко мермера. Улазни вестибил је у целости задржао свој изглед, уз мање конзерваторске радове и минималне интервенције на облогама од камених плоча ради прилагођавања савременим системима контроле приступа и одржавања објекта.

Примена штучко мермера у ентеријерској обради била је честа декоративна техника, као адекватна замена облагања каменом. По колориту и *шари*, у ентеријеру објекта Народног музеја може се издвојити неколико различитих типова штучко мермера. У приземљу, у делу објекта ка Тргу Републике, изведен је штучко мермер зрнасте структуре топлот окер тона на равним зидним површинама, док су пиластри изведени у сивозеленкастом тону. Зидне површине у атријумском делу, иако у сличном топлот

entrance hall area and the three-flight stairway as its continuation were kept in full in their former appearance and treatment, with the necessary conservation and restoration works of cleaning and rehabilitation. In the atrium, the allegorical medallions which had previously been masked and covered were cleaned and restored and are now available to visitors. Two vaults in this space were repurposed for the exhibition of the numismatic collection that visitors can browse alongside all the preserved safe boxes, coloured numeration, the spiral metal stairway for the vault gallery level, and the authentic lock.

The fresco authored by Mladen Josić, located in the stairway area and previously hidden by a drapery because its content was not appropriate, is visible again.

The aesthetic of the entrance hall interior features a wealth of stone-clad floor and wall surfaces and stucco marble decking the walls of the most representative halls. The entrance vestibule has retained its appearance in full, with minor conservation work and minimal interventions in the stone board cladding, as a result of adapting to the modern systems of access control and building maintenance.

The application of stucco marble to the interior was a frequent decoration technique, as an adequate replacement for stone cladding. A number of different types of stucco marble can be distinguished in the interior of the National Museum building with respect to the colours and patterns. On the ground floor, in the part of the building facing the Square of the Republic, the wall surfaces have a stucco with a grainy structure and a warm ochre colour, while the pilasters have it in a grey-greenish tone. The wall surfaces in the atrium section, although

окер-црвеном колориту, имају примењену жиличасту структуру, по изгледу најближу мермеру. Вероватно најсложенији и најатрактивнији је штучо мермер изведен на зидним површинама ходника, тамног, у основи сивог колорита, са шаром која подражава структуру најсличнију камену бречи. Те зидне површине су у претходној реконструкцији објекта биле покривене глетом и бојене попут малтерисаних да својом декоративношћу не би скретале пажњу посетилаца са изложених уметничких дела. Чишћењем дела боје и глета, богата естетика ових помало заборављених техника декорације показала се у свој својој лепоти. Израђени су бројни пробни узорци који су омогућили да се оштећене површине реставрирају на најбољи начин, чиме је овом простору враћен јединствен изглед. У ходнику из којег се приступа у велику салу на другом спрату, полихромија ентеријера је постигнута употребом површина у штучо мермеру различитих боја и структуре шаре.

Изложбене сале су комплетно реновиране. Профилисана плафонска конструкција је демонтирана, а изведена је нова са савременим музејским осветљењем. Шема кретања/обиласка поставке је конципирана тако да се посета музеју и разгледање колекције започиње на уласку из Васине улице, а завршетак и излазак из објекта музеја су на Тргу Републике. Фиксирани панои који су из унутрашњег простора у потпуности затварали фасадну столарију – демонтирани су, а спољна крила дрвене фасадне столарије замењена су новим. Уграђена су стакла која омогућавају бољу заштиту од негативног продора природног светла. Потребна за већом изложбеном површином у салама задовољена је постављањем паноя у оквиру нове изложбене поставке тако да је омогућено струјање ваздуха између фасадног зида и нових паноя.

with a similar warm ochre-red hue, have an applied vein-like structure, closest in appearance to marble. Possibly the most complex and attractive is the stucco marble used on wall surfaces of the corridors – dark, of an essentially grey hue, with a pattern that imitates a structure most similar to the breccia stone. These wall surfaces were covered in the previous reconstruction of the building with the skimming coat and painted as a mortar surface, in order not to direct the visitors' attention away from the exhibited art works. By cleaning a part of the paint and skimming coat, the rich aesthetic of these almost forgotten decoration techniques appeared in all its glory. Many trial samples were made, enabling the best possible restoration of the damaged surfaces and the unique appearance of this space. In the corridor leading into the grand hall on the second floor, the polychromy of the interior is attained by using stucco marble surfaces of different colours and patterns.

The exhibition halls have been fully renovated. The moulded ceiling construction was dismantled, and a new one mounted with a modern museum lighting. The concept and layout of the movement/viewing the exhibition has been made such that the visit to the Museum and the viewing of the collection begins at the entry from Vase Čarapića Street, and the end and departure from the Museum building is in the Square of the Republic. The fixed panels which used to completely close the façade woodwork from the interior space have been dismantled, and the external sashes of the wooden façade frames have been replaced with new ones. In the execution of these works, glass panes were mounted which also provide a better protection from the

Проба израде сивог штуко мермера
Testing gray stucco marble application

Освежење у ентеријеру кафеа свакако јесу два уметничка витража која је осмислио и реализовао Слободан Маринковић. Један с мотивом дела Пита Мондријана, које Народни музеј има у својој колекцији, и други са стилизованим мотивом птица из *Мирослављевог јеванђеља*, које се налазе на заштитном знаку Народног музеја. Анализа предложених скица, њихова разрада, усвајање узорака стакла и захтевни поступци његове фузије – били су посебан изазов за стручњаке конзерваторе који су пратили извођење радова на овом споменику културе. Заједно са сачуваним мобилијаром који је осмислио Александар Дероко, ови витражи стварају нов амбијент кафеа, квалитативно допуњен новом визуром степенишног простора ка Тргу Републике.

Принцип којим су се конзерватори током извођења радова руководили био је да се реконструише и рестаурира што више аутентичног ентеријера, а да се притом не угрозе основна функција и музејска намена објекта.

negative natural light. The need to provide a greater exhibition surface in rooms has been met by placing panels as part of the new exhibition, enabling thus the free flow of air between the façade wall and the new panels.

The café interior has been embellished with two artistic painted glass pieces, designed and created by Slobodan Marinković. One has a motif from the works of Piet Mondrian, which the National Museum has in its collection, and the other with a stylized motif of birds from the Miroslav Gospel, found in the National Museum's trademark. The analysis of the proposed schematics, their development, adoption of the samples of glass mounted, as well as the demanding glass fusion techniques presented a challenge for the expert conservationists who monitored the execution of works on this cultural monument. Together with the preserved furniture devised by Aleksandar Deroko, these painted glass pieces create a new café ambiance, complemented by a new view of the stairway facing the Square of the Republic, adding a new quality into the mix.

The principles that guided the conservationists during the execution of works were to reconstruct and restore as much of the authentic preserved interior as possible, making sure not to jeopardize the basic function of the building and its use as a museum.

ЛИТЕРАТУРА

- Кадијевић, А. (2007), О стилу београдске палате Управе фондова и његовим историографским тумачењима, *Годишњак града Београда* LIV, 173–196.
- Кадијевић, А. (2005), *Естетика архитектуре академизма XIX–XX век*, Београд: Грађевинска књига.
- Војанић, В. (2009), Jedan vek palate Uprave fondova, *DaNS : List Društva arhitekata Novog Sada*, br. 67 (Нови Сад): 58.
- Ротер-Благојевић, М. (1997), Основна типологија грађевина јавних намена изграђених у Београду од 1830. до 1900. године, *Архитектура и урбанизам* 4 (Београд): 62–68.
- Павловић, Д. Ст. (1953), Адаптација зграде Државне инвестиционе банке за потребе Народног музеја у Београду, *Музеји* 8, Загреб.
- Павловић, М. (2017), *Никола Несторовић*, Београд: Орион арт.
- Ђирић, К. (2018), *Народни музеј*, Београд: Завод за заштиту споменика културе града Београда.
- Ђурић-Замоло, Д. (2009), *Градитељи Београда 1815–1914*, Београд: Музеј града Београда: 244–263.
- Петровић, З. (1970), Адаптација унутрашње организације и ентеријера зграде музеја у Београду, *Зборник радова Института за архитектуру и урбанизам Србије* 5 (Београд).

REFERENCES:

- Kadijević, A. (2007). O stilu beogradske palate Uprave fondova i njegovim istoriografskim tumačenjima (On the style of the Treasury Directorate palace in Belgrade and its historiographic interpretations), *City of Belgrade Yearbook* LIV, pp. 173–196.
- Kadijević, A. (2005), *Estetika arhitekture akademizma XIX–XX vek* (*The aesthetic of the architecture of Academicism in the 19th and 20th century*), Belgrade, *Građevinska knjiga*.
- Bojanić, B (2009), Jedan vek palate Uprave fondova (A century of the Treasury Directorate palace) *DaNS: Association of Novi Sad architects Journal* no. 67, Novi Sad, p. 58.
- Roter-Blagojević, M. (1997), Osnovna tipologija građevina javnih namena izgrađenih u Beogradu od 1830. do 1900. godine (The basic typology of public buildings constructed in Belgrade between 1830 and 1900), *Architecture and Urban Planning* no. 4, Belgrade, pp. 62–68.
- Pavlović, D. St. (1953), Adaptacija zgrade Državne investicione banke za potrebe Narodnog muzeja u Beogradu (The adaptation of the State Investment Bank building for the needs of the National Museum in Belgrade), *Museums* no. 8, Zagreb.
- Pavlović, M. (2017), *Nikola Nestorović*, Belgrade: *Orion art*.
- Čirić, K. (2018), *Narodni muzej* (The National Museum), Belgrade, Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade.
- Đurić-Zamolo, D. (2009), *Graditelji Beograda 1815–1914* (Belgrade's architects 1815–1914), Belgrade, Belgrade City Museum, pp. 244–263.
- Petrović, Z. (1970), Adaptacija unutrašnje organizacije i enterijera zgrade muzeja u Beogradu (The adaptation of the layout and interior of the Museum building in Belgrade), *Institute of Architecture and Urban & Spatial Planning of Serbia – Proceedings* no. 5, Belgrade.

ИЗВОРИ:

Досије културног добра Народни музеј, Документација ЗЗСКГБ: СК 38.

Идејни пројекат адаптације зграде Музеја (1963), техничка документација, бр.1128/63, Документација ЗЗСКГБ: СК 38.

Каталог непокретних културних добара (2010), Београд: Завод за заштиту споменика културе града Београда.

SOURCES:

The dossier of the cultural property National Museum, documentation of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, Cultural Monument no. 38.

The conceptual design of the National Museum building adaptation (1963), technical documentation no. 1128/63, documentation of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, Cultural Monument no. 38.

The catalogue of immovable cultural property (2010), Belgrade: Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade.

Централна купола
Central dome

Фасадна орнаментика
The façade ornaments

Детаљ централне куполе
Central dome, detail

Изглед из Улице Васа Чарапића
The view from Vase Čarapića Street

Изглед са Трга Републике
View from the Square of the Republic

Централни ризалит фасаде ка Тргу Републике
The central façade overhang facing the Square of the Republic

НАРОДНИ МУЗЕЈ

Улаз из Улице Васа Чарапића
The entrance from Vase Čarapića Street

Сви слојеви фасадне облоге
The façade layers

Унутрашњост мале куполе
The inside of the small dome

НАРОДНИ МУЗЕЈ

Кров изнад велике сале
The roof above the great hall

Централна купола
The central dome

Кровови унутрашњег дворишта
The courtyard roofs

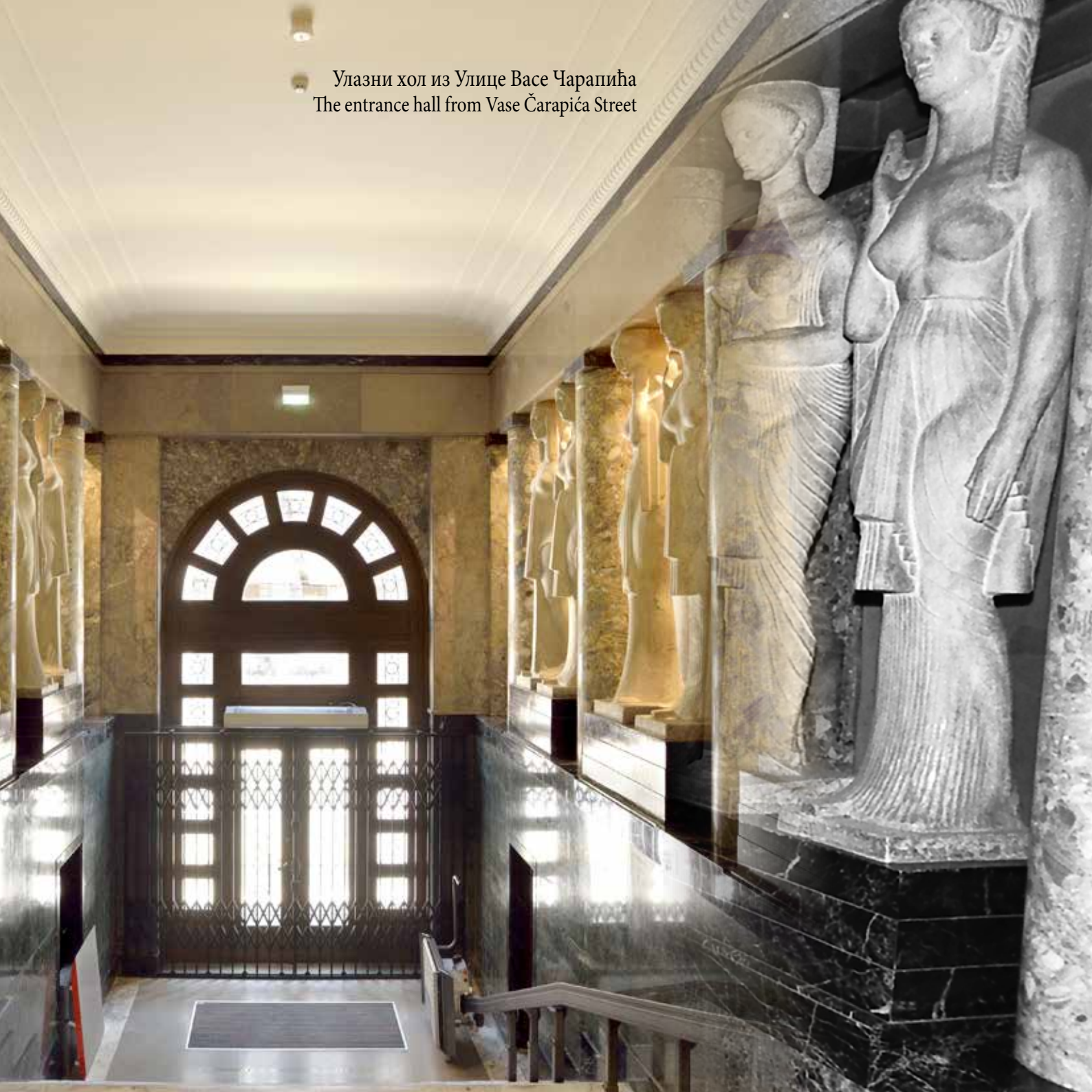

Улазни хол из Улице Васа Чарапића
The entrance hall from Vase Čarapića Street

Степенишни хол према Улици Васа Чарапића
The stairway hall towards Vase Čarapića Street

Атријум
The atrium

Атријум током извођења радова
The atrium during reconstruction works

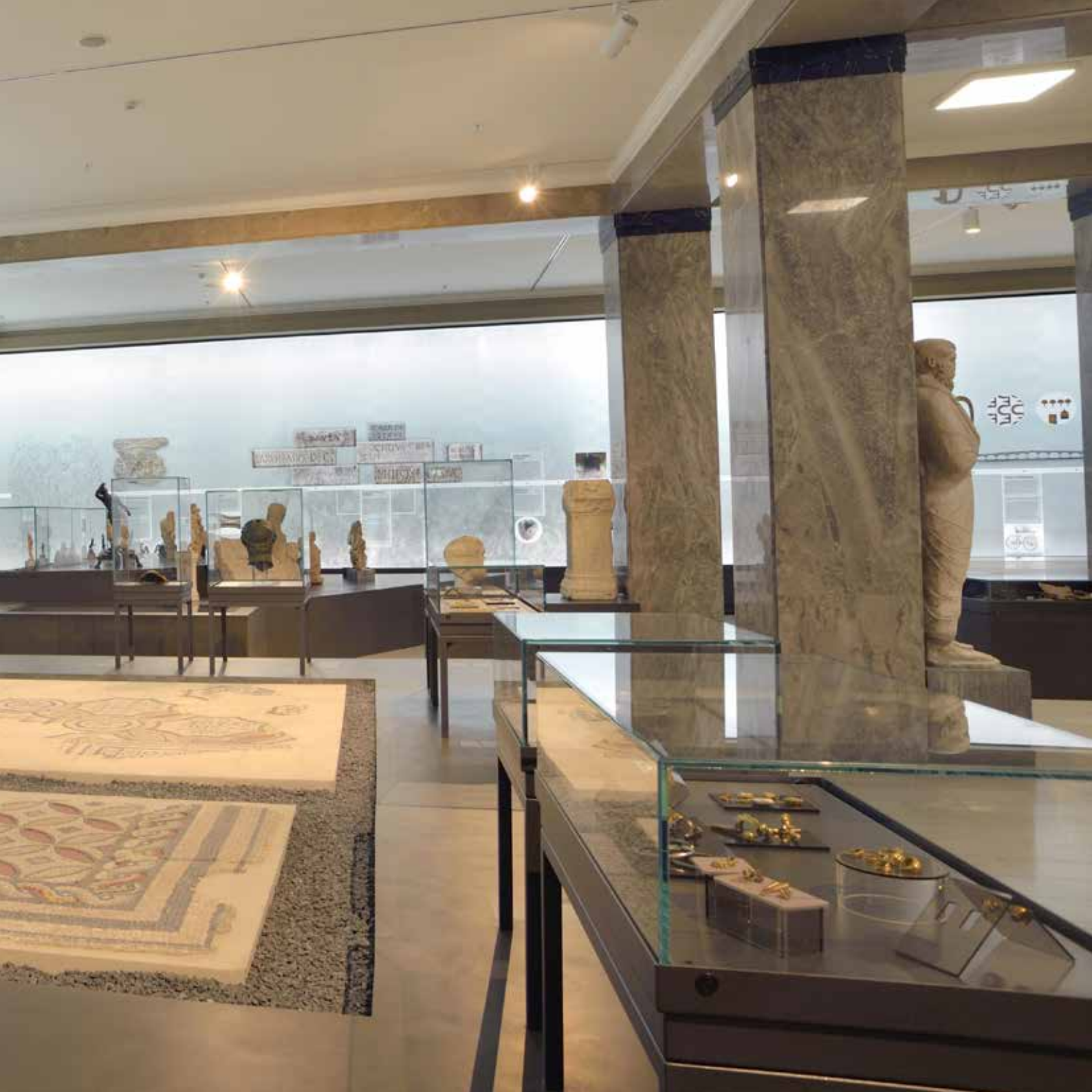
Медаљон Владимира Загороднюка
A medallion by Vladimir Zagorodnyuk

Изложбена поставка у атријуму
Part of the collection at display in the atrium

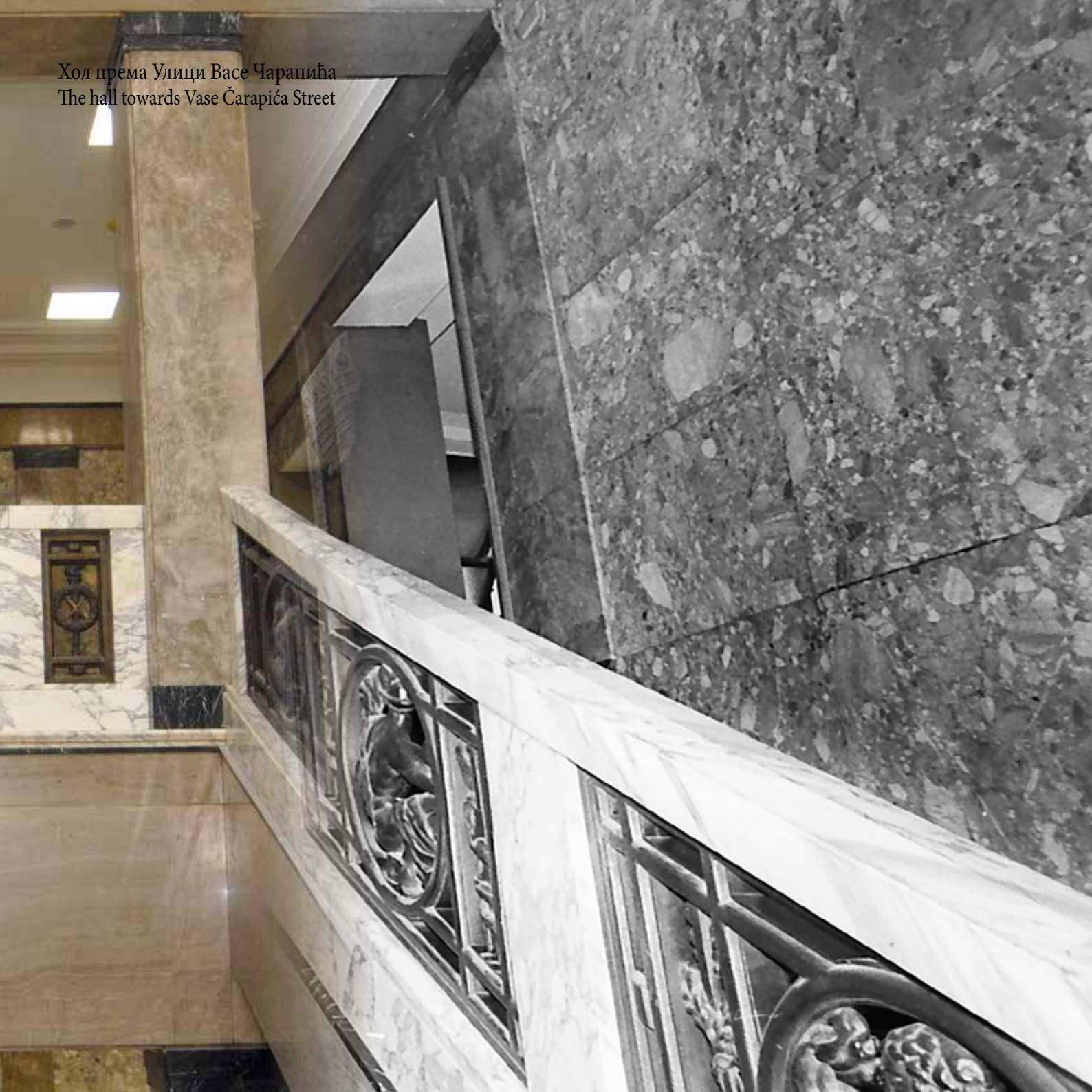

Хол према Улици Васа Чарапића
The hall towards Vase Čarapića Street

Хол према Улици Васа Чарапића
The hall towards Vase Čarapića Street

Фреска Младена Јосића
Fresco by Mladen Josić

Рестаурисани штукo-мeрмeр
The restored stucco marble

Соба са оштећеним штукатуром-мермером
The room with the damaged stucco marble

Велика сала
The great hall

Начало реализма в искусстве

Изложбени простор
Exhibition space

Кровна лантерна кафеа
Café roof lantern light

Καφε
Café

Узорци стакла за витраж
Stained glass samples

Израда витража у атељеу
Stained glass making in the atelier

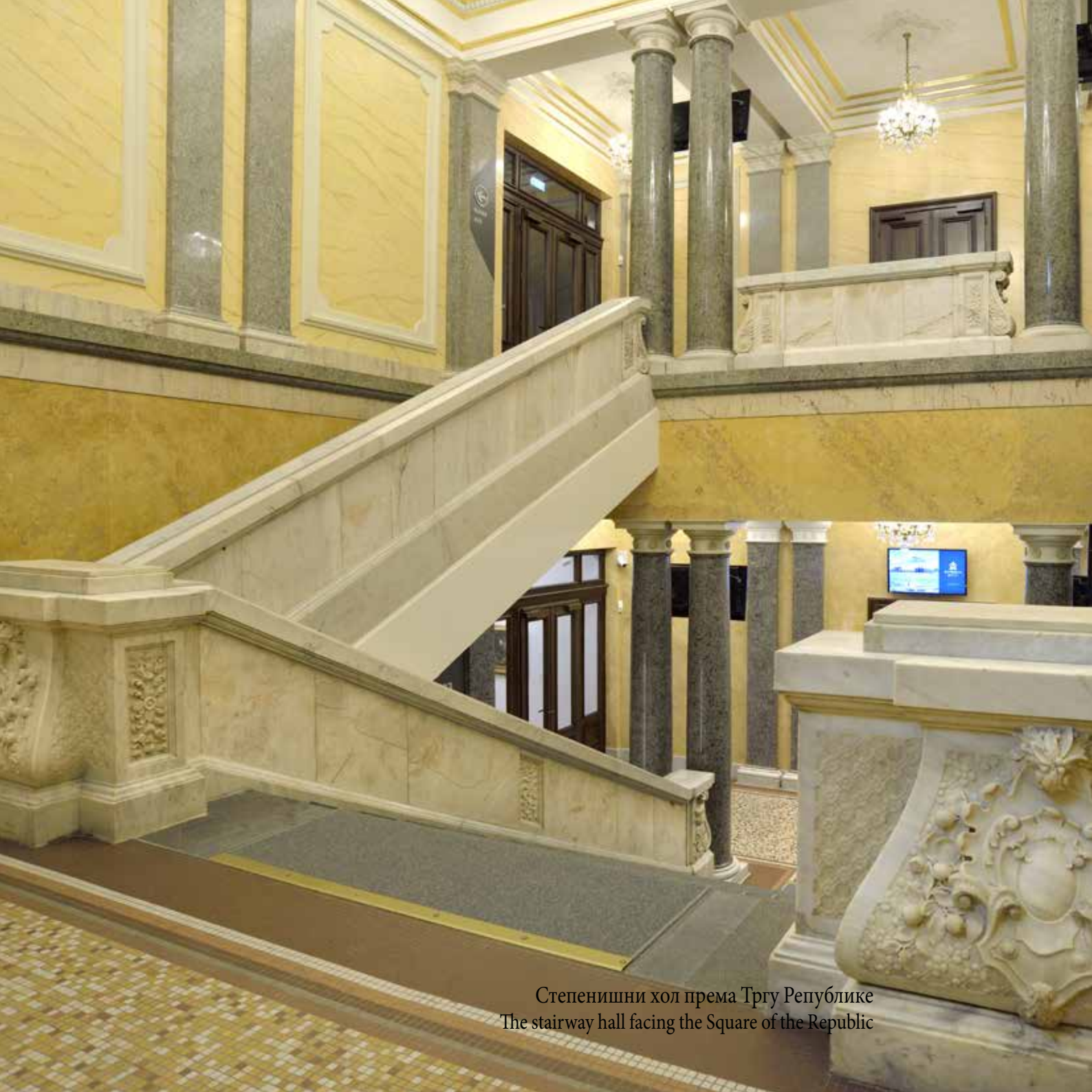
Καφε
Café

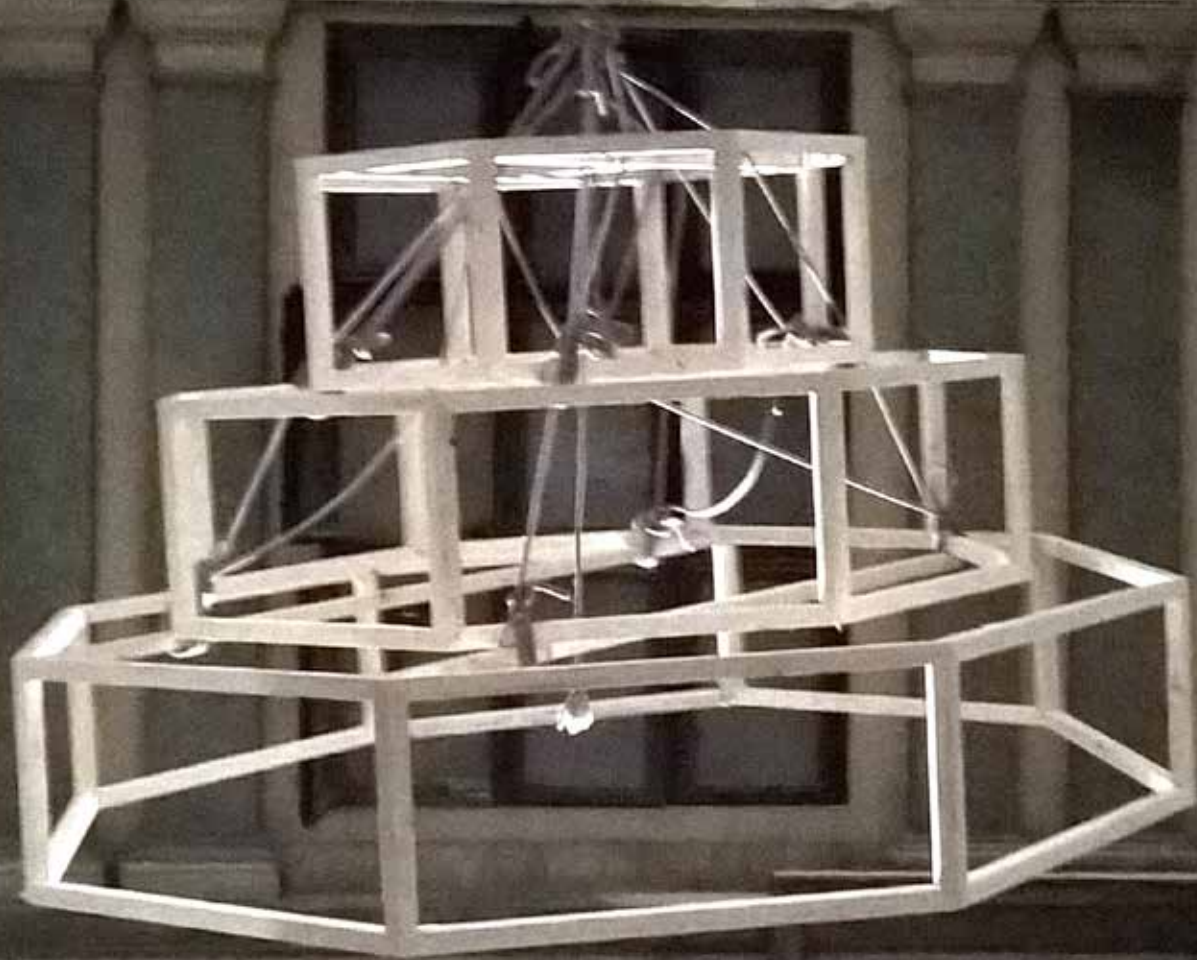
Степенишни хол према Тргу Републике
The stairway hall facing the Square of the Republic

Лустер
Chandelier

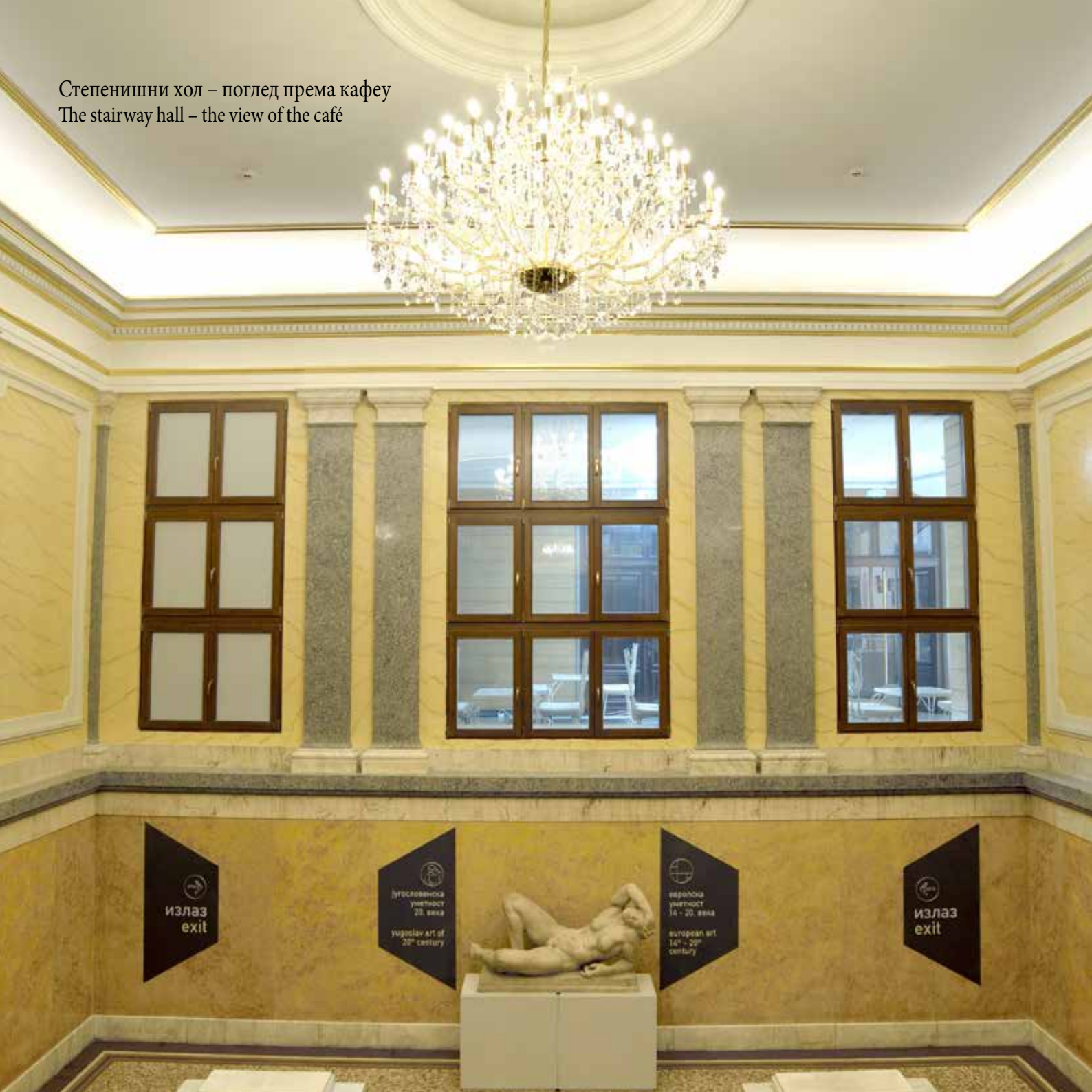

Макета лустера
The model of the chandelier

Степенишни хол – поглед према кафеу
The stairway hall – the view of the café

Детаљ степенишне ограде
A stairway handrail detail

Декоративни гитери
Decorative hollow clay blocks

База металног стуба са називом произвођача
The metal post base with the inscription of the manufacturer

Откривање стубова шалтер сале
Uncovering the public counter hall posts

Аутентичан изглед шалтер сале
The authentic appearance of the public counter hall

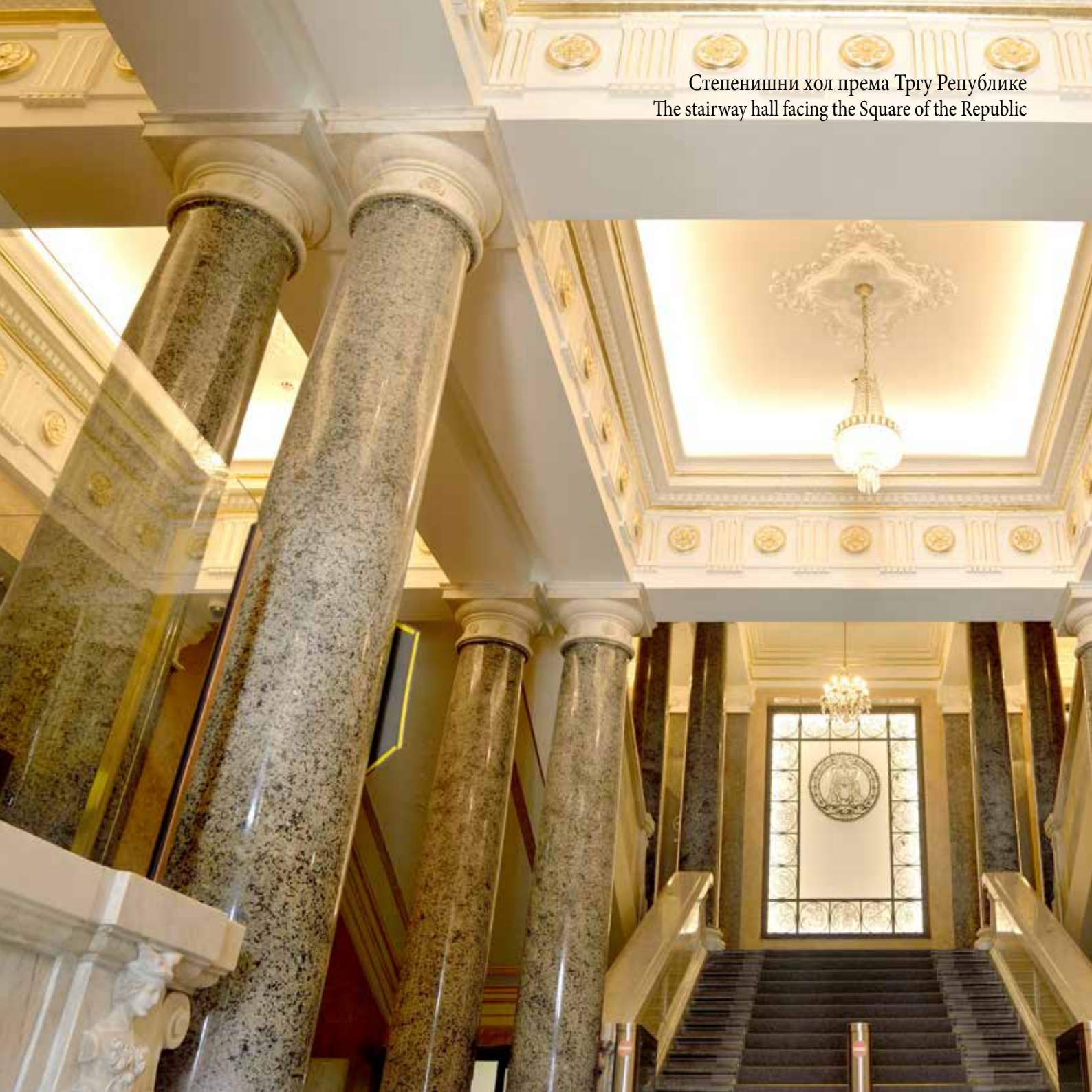

Данашњи изглед металних стубова
The present appearance of the metal posts

Степенишни хол према Тргу Републике
The stairway hall facing the Square of the Republic

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

727.7.025.4(497.11)"2014/2018"
727.7(497.11)

ШЕВИЋ, Александра, 1964-

Реконструкција Народног музеја : споменик културе од великог значаја / [аутори каталога Александра Шевић, Ксенија Ђирић] ; [фотографије Снежана Неговановић] ; [превод Језикалац] = The reconstruction of the National Museum : a cultural monument of great value : 2014-2018 / [authors of the catalogue Aleksandra Šević, Ksenija Ćirić] ; [photographs Snežana Negovanović] ; [translation Jezikalac]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2019 (Београд : Бирограф = Belgrade : Birograf). - 111 стр. : илустр. ; 21 x 21 cm

Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Тираж 300. - Библиографија уз свако поглавље.

ISBN 978-86-89779-70-7

1. Ђирић, Ксенија, 1973- [аутор]
а) Народни музеј. Београд -- Реконструкција -- 2014-2018

COBISS.SR-ID 279324172

РЕКОНСТРУКЦИЈА
НАРОДНОГ МУЗЕЈА
споменик културе од великог значаја
2014-2018

THE RECONSTRUCTION
OF THE NATIONAL MUSEUM
a cultural monument of great value
2014-2018

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Калемегдан Горњи град 14, Београд
www.beogradskonasledje.rs
office@beogradskonasledje.rs

Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade
Kalemegdan, 14 Gornji grad, Belgrade
www.beogradskonasledje.rs
office@beogradskonasledje.rs

За издавача:
Оливера Вучковић, директор

On behalf of the publisher:
Olivera Vučković, Director

Аутори изложбе и каталога:
Александра Шевић и Ксенија Ћирић

Authors of the exhibition and the catalogue:
Aleksandra Šević and Ksenija Ćirić

Дизајн:
Душан Шевић

Catalogue design:
Dušan Šević

Фотографије:
Документација Завода за заштиту
споменика културе града Београда
Документација Музеја града Београда
Документација Народног музеја
Снежана Неговановић

Photographs:
Documentation of the Cultural Heritage
Preservation Institute of Belgrade
Documentation of the Belgrade City Museum
Documentation of the National Museum in Belgrade
Snežana Negovanović

Пројекат рестаурације фасада Народног музеја у Београду:
ReArch

National Museum façade restoration design:
ReArch

Лектура:
Е-Quill

Language editing:
E-Quill

Превод:
Језикалац

Translation:
Jezikalac

Штампа:
Бирограф, Београд

Printing:
Birograf comp, Belgrade

Тираж:
300

Print run:
300

Захваљујемо се Народног музеју у Београду, Музеју града
Београда, ЈП Београдска тврђава и фирми “КОТО” д.о.о.
који су помогли реализацију изложбе и каталога

We thanks to National Museum in Belgrade, Belgrade City
Museum, Public Enterprise Belgrade Fortress and KOTO LTD
who contributed realization of the exhibition and catalogue

'''koło